# SUBANTA-PRAKÂSHA

OR

## THE DECLENSIONS OF SANSKRIT NOUNS,

FROM THE SIDDHÂNTA KAUMUDÎ,

BY

KṚISHṆA SHÂSTRÎ BHÂTAVADEKAR,

SANSKRIT TEACHER, AKOLA HIGH SCHOOL



Bombay:

PRINTED AND PUBLISHED AT THE "INDU PRAKASH" PRESS

1867.

# सुबंतप्रकाश

अथवा

## षड्लिंगरूपावली,

हा ग्रंथ


## कृष्णशास्त्री भाटवडेकर,

संस्कृत शिक्षक अकोला हाय स्कूल,

यांनी


सिद्धांतकौमुदीच्या आधारें

मराठी भाषेंत केला.

तो


**मुंबई येथें**

इंदुप्रकाश छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केला


---

# PREFACE.

THE author hopes that this humble production now offered to the public will not be unacceptable, particularly to beginners. Within the scope proposed to himself he has endeavoured to the best of his abilities to give in full the forms of nouns for different cases. He has observed Pâṇini's order in the formation of words, and so far as case-inflections are concerned, he has condensed the matter contained in Pâṇini's Sutras without translating them verbatim. In short, this little work is intended to be an Introductory Manual to Pâṇini's Grammar on Declensions.

The book begins with a body of rules with instances relative to the combination of words, as a knowledge of them is indispensably necessary for Sanskrit students. They cannot move a step without it. The rules of Sandhi are put in requisition even in the formation of words. It is the author's opinion that a careful study of this little work will, in no small degree, facilitate the student's progress through the Sanskrit Grammar.

To

**R. S. SINCLAIR, Esq., LL. D.,**

DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION BERAR,

FELLOW OF THE UNIVERSITY OF BOMBAY, &c., &c.,

*This Work is Dedicated,*

IN APPRECIATION OF HIS EXERTIONS TO SPREAD A KNOWLEDGE OF SANSKRIT, BOTH FOR ITS OWN SAKE, AND AS A MEANS OF IMPROVING THE VERNACULAR LANGUAGES, AND AS A TOKEN OF GRATITUDE AND RESPECT,

BY THE AUTHOR

# PREFACE.

THE author hopes that this humble production now offered to the public will not be unacceptable, particularly to beginners. Within the scope proposed to himself he has endeavoured to the best of his abilities to give in full the forms of nouns for different cases. He has observed Pâṇini's order in the formation of words, and so far as case-inflections are concerned, he has condensed the matter contained in Pâṇini's Sutras without translating them verbatim. In short, this little work is intended to be an Introductory Manual to Pâṇini's Grammar on Declensions.

The book begins with a body of rules with instances relative to the combination of words, as a knowledge of them is indispensably necessary for Sanskrit students. They cannot move a step without it. The rules of Sandhi are put in requisition even in the formation of words. It is the author's opinion that a careful study of this little work will, in no small degree, facilitate the student's progress through the Sanskrit Grammar.

To

# R. S. SINCLAIR, Esq., LL. D.,

DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION BERAR,

FELLOW OF THE UNIVERSITY OF BOMBAY, &c., &c.,

## This Work is Dedicated,

IN APPRECIATION OF HIS EXERTIONS TO SPREAD A KNOWLEDGE OF SANSKRIT, BOTH FOR ITS OWN SAKE, AND AS A MEANS OF IMPROVING THE VERNACULAR LANGUAGES, AND AS A TOKEN OF GRATITUDE AND RESPECT,

BY THE AUTHOR

# प्रस्तावना.

———00———

यूनिवर्सिटीचें स्थापन झाल्यापासून संस्कृत भाषेची उर्जित दशा येत चालली आहे. यूनिवर्सिटीच्या परीक्षेत संस्कृताचा व इंग्रजीचा मान बरोबर मानला आहे या कारणानें बहुतेक विद्यार्थ्यांचें लक्ष संस्कृताकडे फार ओढलें आहे. कोणी व्याकरण, कोणी काव्य, कोणी नाटक, कोणी इतिहास इत्यादि अनेक विषयाचे अभ्यास करितात. व्याकरण शास्त्र हे समजण्यास फार कठिण आहे संस्कृत भाषा शिकण्यास तर व्याकरणाची फार आवश्यकता आहे. याकरिता नवीन अभ्यास करणारास अल्प श्रमानें शब्दाची सिद्धि कळावी या हेतूनें हे पुस्तक सिद्धांत कौमुदीच्या आधारानें केलें आहे. ह्यांत प्रथमतः प्रत्याहार व काही आवश्यक संधि सांगून सर्व शब्दांची सिद्धि दाखविली आहे. ह्या पुस्तकाचा अभ्यास केला असतां पुढें कौमुदी शिकणारास फार सुलभ जाईल ह्या ग्रंथांत कोठें भ्रांतीनें अशुद्ध पडलें असेल तर त्याविषयी सुज्ञ लोक क्षमा करतील अशी आशा आहे.

कृ. शा. भा.

# सुबंतप्रकाश.

## प्रत्याहार.

तीन, चार, पाच, सहा इत्यादि विवक्षित वर्णांचे ग्रहण होण्यासाठी पाणिनीने "अ इ उ" इत्यादि १४ शिवसूत्रास ण्, क्, ङ् इत्यादि अनुबंध जोडण्याची योजना केली आहे त्या अनुबंधांसहित मागील एखाद्या वर्णाचा उच्चार केला असता त्यानें त्याच्या मधले सर्व वर्ण येतात त्या उच्चारास प्रत्याहार अशी संज्ञा दिली आहे.

| अनुबंधसहित चवदा शिवसूत्रें. | प्रत्याहार |
|---|---|
| अइउण् | अण्. |
| ऋऌक् | अक्, इक्, उक् |
| एओङ् | एङ् |
| ऐऔच् | अच्, इच्, एच्, ऐच् |
| हयवरट् | अट्. |
| लण् | अण्, इण्, यण्. |
| ञमङणनम् | अम्, यम्, ङम् |
| झभञ् | यञ् |
| घढधष् | झष्, भष्. |
| जबगडदश् | अश्, हश्, वश्, झश्, जश्, बश् |
| खफछठथचटतव् | छव् |
| कपय् | यय्, मय्, झय्, खय् |
| शषसर् | यर्, झर्, खर्, चर्, शर् |

हल् ..................अल्, हल्, वल्, रल्, झल्, शल्.

ही सूत्रें शिवाच्या डमरूंतून निघाली अशी कल्पना आहे ह्मणून ह्याना शिवसूत्रें असें ह्मणतात

| | | | |
|---|---|---|---|
| अल् | प्रत्याहारानें सर्व | वर्ण | येतात. |
| अच् | .................. | स्वर. | ” |
| हल् | .................. | व्यंजनें | ” |
| अक् | .................. | साधारण स्वर | ” |
| एच् | .................. | दीर्घ स्वर | ” |
| एङ् | .................. | गुणाचे दीर्घ स्वर | ” |
| ऐच् | .................. | वृद्धीचे दीर्घ स्वर | ” |

इत्यादि प्रत्याहार समजावे याचा विस्तर इतर पुस्तकात पाहावा या प्रत्याहाराप्रमाणेच संस्कृत व्याकरणात आणखी बहुत ठिकाणी प्रत्याहार केले आहेत जसें, सुप् प्रत्याहार ह्मणजे प्रथमादिविभक्तीचे सर्व प्रत्यय व तिङ् प्रत्याहार ह्मणजे क्रियापदास लागणारे प्रथम, द्वितीय, तृतीय या पुरुषाचे सर्व प्रत्यय येतात.

# संधिप्रकरण.

## स्वरसंधि.

१. [1]संहिताकाली [2]असवर्ण **अच्** पुढे असता इकाच्या स्थानीं **यण्** होतो. **इक्** ह्मणजे इ, उ, ऋ, ऌ ह्यांच्या स्थानी **यण्** ह्मणजे य, व, र, ल हे वर्ण होतात ते असे— इ किंवा ई याचा य, उ किंवा ऊ याचा व, ऋ किंवा ॠ याचा र, आणि ऌ याचा ल होतो उदाहरण —

दधि + आनय = दध्यानय
गौरी + अत्र = गौर्यत्र
मनु + अंतरम् = मन्वंतरम्.
पितृ + अर्थः = पित्रर्थः.
ऌ + अनुबंधः = लनुबंधः.

ह्या संधीच्या प्रकाराला **यण्** ह्मणतात यांप्रमाणे सुध्युपास्यः, मध्वरिः धात्रंशः, आणि लाकृतिः इत्यादि संधि जाणावे

२. **अच्** पुढे असता, **एचाच्या** स्थानी क्रमेकरून **अय्, अव्, आय्, आव्** हे आदेश होतात. **एच्** ह्मणजे ए, ओ ऐ, औ ह्या वर्णांपुढे स्वर आला असता अनुक्रमाने एच्या स्थानी **अय्**, ओच्या स्थानी **अव्**, ऐच्या स्थानिं **आय्** आणि औच्या स्थानी आव् हे आदेश होतात उदाहरणे —

हरे + ए = हरये ह्यात ए चा **अय्** झाला.
विष्णो + ए = विष्णवे ह्यात ओचा अव् झाला

१ संधि २ विजातीय.

नै + अकः = नायकः ह्यांत ऐ चा आय् झाला.

पौ + अकः = पावकः ह्यांत औ चा आव् झाला

ह्या प्रकाराला आदेशाच्या स्वरूपा प्रमाणें अयादेश, अवादेश इ० ह्मणतात.

३. यकारादि प्रत्यय पुढे असतां ओ, औ यांच्या ठिकाणी अव्, आव् हे आदेश होतात. उदा०—

गो + य ( यत् ) = गव्यं

नौ + य ( यत् ) = नाव्यं.

वेदात गो शब्दास यूति शब्द पुढे असता ओ यास अव् होतो.

गो + यूति = गव्यूतिः

४ अश्[1] प्रत्याहारातील वर्ण पुढे असता, अय्, अव्, आय्, आव् ह्यातील पदाती जे य् आणि व् याचा विकल्पाने लोप होतो उदाह०—

हरे + एहि = हरयेहि, हरएहि.

विष्णो + इह = विष्णविह, विष्णइह

ते + आगताः = तयागताः, तआगताः.

तस्मै + एतत् = तस्मायेतत्, तस्माएतत्.

५ अवर्णापुढें इ किंवा उ आला असता पूर्वपरांच्या ठिकाणी एक गुणादेश[2] होतो उदाह०—

उप + इंद्रः = उपेंद्रः

गंगा + उदकं = गंगोदकं

अ किंवा आ ह्याच्या पुढे ऋ, ऌ वर्ण असता त्या दोहोंच्या ठिकाणी अर् आणि अल् असे आदेश होतात उ०—

---

१ अश्प्रत्याहार ह्मणजे सर्व स्वर आणि ह य व र ल ञ म ङ ण न झ भ घ ढ ध ज ब ग ड द इतके वर्ण समजावे.

२ अ, ए, ओ ह्या वर्णास गुण ह्मणतात ए हा इ ई याचा आणि ओ हा उ ऊ याचा गुण जाणावा.

महा + ऋषिः = महर्षिः.

तव + लृकारः = तवल्कारः.

१. अ किंवा आ ह्याच्या पुढे ए ओ ऐ औ हे वर्ण आले असतां पूर्वपरां-च्या ठिकाणी एक *वृद्धिरूप आदेश होतो. उदाहरणे.–

कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वं.

विद्या + एव = विद्यैव.

देव + ऐश्वर्यम् = देवैश्वर्यम्.

अल्प + ओजस् = अल्पौजस्

बाला + औत्सुक्यम् = बालौत्सुक्यम्.

अवर्णाहून इण् व एध् या धातूंच्यासंबंधी एकार पुढे असतां, आणि ऊह ह्यातील ऊकार पुढे असता वृद्धिरूप एकादेश होतो. ( ह्या नियमानें पररूप आणि गुण होत नाहीत ) उदाह०–

उप + एति = उपैति; उप + एधते = उपैधते; प्रष्ठ + ऊहः = प्रष्ठौहः.

अक्ष शब्दापुढे ऊहिनी शब्द असता वृद्धि होते उदा०–

अक्ष + ऊहिनी = अक्षौहिणी.

स्व शब्दापुढे इर् धातु असता वृद्धि होते. उदा०–

स्वैरम्, स्वैरिणी

प्र ह्या उपसर्गापुढे ऊह, ऊढ, ऊढि, एष आणि एष्य हे शब्द असता वृद्धि होते. उदा० –

प्रौह, प्रौढः, प्रौढिः, प्रैषः, प्रैष्यः.

ऋण शब्द पुढे असता प्र, वत्सतर, कंबल, वसन, ऋण आणि दश ह्यांना वृद्धि होते. उदा०–

प्रार्ण, वत्सतरार्ण, कंबलार्ण, वसनार्ण, ऋणार्ण, दशार्ण, दशार्णा.

---

* आ, ऐ, औ ह्या वर्णांस वृद्धि ह्मणतात. आ ही अची, ऐ ही इ ई यांची आणि औ ही उ ऊ यांची वृद्धि होय.

अकारांत उपसर्गापुढे ऋकारादि धातु आला असता वृद्धि होते उदा०—

प्र + ऋच्छति = प्रार्च्छति

७ अकारात उपसर्गापुढे एकारादि किंवा ओकारादि धातु असतां पररूप एकादेश होतो म्हणजे एकार आणि ओकारच राहतात उदाह०—

प्रेजते, उपोषति.

अकारापुढे ओम् आणि 'आङ्' असता पररूप 'होते. उदा०—

शिवाय + ओम्नमः = शिवायोन्नमः, शिव + आ + इहि = शिवेहि.

८ अक् याच्यापुढे सवर्ण स्वर असता पूर्वपराच्या ठिकाणी सवर्ण दीर्घ आदेश होतो अक् म्हणजे अ, इ, उ, आणि ऋ हे वर्ण जाणावे उदाहरणे.—

दैत्य + अरिः = दैत्यारिः

सा + अगच्छत् = सागच्छत्

इति + इव = इतीव

श्री + ईशः = श्रीशः

भानु + उदयः = भानूदयः.

भू + उत्तर = भूत्तरम्

पितृ + ऋद्धिः = पितॄद्धिः.

ह्या प्रकाराला सवर्णदीर्घ संधि म्हणतात

९ पदाच्या अंती एकार किंवा ओकार असून पुढे अकार आला असतां पूर्वरूप होते म्हणजे एकार किंवा ओकारच राहतो उदाह०—

हरे + अव = हरेव, विष्णो + अव = विष्णोव

१० ÷ प्लुत आणि *प्रगृह्य ह्याच्या पुढे स्वर असता प्रकृतिभाव होतो. म्हणजे संधि होत नाही उदाह०—

एहि कृष्णा †३ अत्र गौश्चरति

हरी + एतौ = हरीएतौ.

---

÷ प्लुत म्हणजे त्रिमात्र स्वर

* ईकारात, ऊकारात आणि एकारात द्विवचनाम प्रगृह्य असें म्हणतात

† गीर्वाणलिपीत प्लुतस्वर त्यापुढें ३ हा अंक घालून दाखवण्याची चाल आहे

विष्णू + इमौ = विष्णूइमौ.

गंगे + अमू = गंगे अमू

११. पदांती असणाऱ्या इक् प्रत्याहारांतील वर्णांपुढे असवर्ण ह्मणजे विजातीय **स्वर** आला असता **प्रकृतिभाव होतो** व विकल्पेकरून ते ऱ्हस्व होतात. उदा०—

चक्री + अत्र = चक्री अत्र, चक्रि अत्र, चक्र्यत्र

१२. पदांती असणारे अक् मागं असून त्याच्या पुढे ऋवर्ण असता विकल्पाने **प्रकृतिभाव** होतो उदा०—

ब्रह्म + ऋषिः = ब्रह्मऋषिः ब्रह्मर्षि

१३ अदस् शब्दाच्या मकारापुढे ईकार किंवा ऊकार असता त्यास **प्रगृह्य** संज्ञा होते ह्मणून त्या पुढे **स्वर** आला असता **प्रकृतिभाव** होतो उदाह०—

अमीईशाः, रामकृष्णावमू आसाते

१४ ओकारांत **निपाताला प्रगृह्य** संज्ञा आहे उदा०— अहो ईशाः

१५. लौकिक **इति** शब्द पुढे असता **संबुद्धि**निमित्तक **ओकाराला** विकल्पाने **प्रगृह्य** संज्ञा आहे उदा०— विष्णो इति = विष्णइति, विष्णविति.

---

## हल्संधि.

१ सकार आणि **तवर्ग** ह्याच्या पुढे शकार आणि **चवर्ग** आले असता क्रमेकरून शकार आणि **चवर्ग** होतात (ह्या प्रकाराला **श्चुत्व** ह्मणतात.) उदाहरण.—

हरिस् + शेते = हरिश्शेते.

रामस् + चिनोति = रामश्चिनोति

सत् + चित् = सच्चित्

शार्ङ्गिन् + जय = शार्ङ्गिञ्जय.

२. शकारापुढे **तवर्ग** असता **श्चुत्व** होत नाही. उदा०— विश्नः, प्रश्नः

३ सकार आणि **तवर्ग** ह्याच्या पुढे षकार आणि **टवर्ग** आले असता षकार आणि टवर्ग होतात ह्या प्रकाराला **ष्टुत्व** ह्मणतात. उदा०—

महा + ऋषिः = महर्षिः.

तव + ऌकारः = तवल्कारः.

१. अ किंवा आ ह्यांच्या पुढे ए ओ ऐ औ हे वर्ण आले असतां पूर्वपरां- च्या ठिकाणी एक *वृद्धिरूप आदेश होतो. उदाहरणे.—

कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वं.

विद्या + एव = विद्यैव.

देव + ऐश्वर्यम् = देवैश्वर्यम्.

अल्प + ओजस् = अल्पौजस्

बाला + औत्सुक्यम् = बालौत्सुक्यम्.

अवर्णाहून इण् व एध् या धातूंच्यासंबंधी एकार पुढे असतां, आणि ऊह ह्यातील ऊकार पुढे असता वृद्धिरूप एकादेश होतो. ( ह्या नियमानें पररूप आणि गुण होत नाहीत ) उदाह०—

उप + एति = उपैति; उप + एधते = उपैधते; प्रष्ठ + ऊहः = प्रष्ठौहः.

अक्ष शब्दापुढे ऊहिनी शब्द असता वृद्धि होते उदा०—

अक्ष + ऊहिनी = अक्षौहिणी.

स्व शब्दापुढे इर् धातु असता वृद्धि होते. उदा०—

स्वैरम्, स्वैरिणी

प्र ह्या उपसर्गापुढे ऊह, ऊढ, ऊढि, एष आणि एष्य हे शब्द असता वृद्धि होते. उदा० —

प्रौह, प्रौढः, प्रौढिः, प्रैषः, प्रैष्यः.

ऋण शब्द पुढे असता प्र, वत्सतर, कंबल, वसन, ऋण आणि दश ह्यांना वृद्धि होते. उदा०—

प्रार्ण, वत्सतरार्ण, कंबलार्ण, वसनार्ण, ऋणार्ण, दशार्ण, दशार्णा.

---

* आ, ऐ, औ ह्या वर्णांस वृद्धि म्हणतात. आ ही अची, ऐ ही इ ई यांची आणि औ ही उ ऊ यांची वृद्धि होय.

ट् हे आगम विकल्पनें होतात. उदा० प्राङ् षष्ठः, प्राङ्क्षष्ठः; सुगण्षष्ठः, सुगण्ट्षष्ठः.

१३. टकार आणि नकार यांच्यापुढे सकार आला असतां विकल्पानें त्कारा देश होतो. उदा०— षट्त्संतः, षट्संतः; सन्त्सः, सन्सः.

१४. पदांती नकाराच्या पुढे शकार आला असता विकल्पाने त् आदेश होतो. उदा०— सञ्छंभुः, सञ्शंभुः

१५. ज्या पदाच्या अंतीं ङ ण न हे वर्ण आहेत, व मागे स्वर आहेत अशा पदाच्या पुढे स्वर असता, ङ ण न ह्यांना द्वित्व होतें.
उदा०— प्रत्यङ्ङात्मा, सुगण्णीशः, सन्नच्युतः

## विसर्गसंधि.

१. पदांती सकार व सजुष् शब्दांतील षकार ह्यांना रु आदेश होतो.

२ अप्लुत अकाराहून पर जो रु त्याचा, अप्लुत अकार आणि हश् प्रत्याहारातील वर्ण पुढे असता उकार होतो उदा० शिवोऽर्च्यः, शिवोवंद्यः

३ भो, भगो, अघो, आणि अवर्ण ह्याच्या पुढील रुला अश् प्रत्याहारातील वर्ण पुढे असता यादेश होतो उदा० देवाइह, देवायिह.

४. अहन् शब्दाला सुप्प्रत्ययापैकी प्रत्यय पुढे नसता रेफादेश होतो, रु होत नाहीं. उदा० अहरहः, अहर्गणः.

५ रेफा पुढे रेफ असतां पहिल्या रेफाचा लोप होतो ढकार आणि रेफ ह्याचा लोप झाला असता मागले अ इ उ हे स्वर दीर्घ होतात. उदा०—पुनारमते, हरीरम्यः, शंभूराजते.

६. मनस् आणि रथ ह्याचा संधि मनोरथ असा होतो.

७ एष आणि सः ह्याच्या विसर्गाचा, अकार पुढें असता रु होतो, आणि दुसरेवर्ण पुढे असता लोप होतो

# सुबंतप्रकाश.

संस्कृत भाषेत नाम, सर्वनाम, आणि विशेषण या तिघासही विभक्ति लागतात. ह्या भाषेत लिंग तीन आहेत—पुल्लिंग, स्त्रीलिंग आणि नपुसकलिंग. कित्येक नामे विशेष्यनिघ्न आहेत, ह्मणजे ती तिन्ही लिंगी चालतात. एकवचन, द्विवचन, आणि बहुवचन, अशी तीन वचने आहेत आणि विभक्ति सात आहेत—१ **प्रथमा**, २ **द्वितीया**, ३ **तृतीया**, ४ **चतुर्थी**, ५ **पंचमी**, ६ **षष्ठी**, **आणि** ७ **सप्तमी** प्रथमा आणि संबोधन ही एकच विभक्ति आहे.

प्रथमादि विभक्तीचे प्रत्यय लागण्याच्या पूर्वीचे जे शब्दाचे स्वरूप त्यास **प्रातिपदिक** ह्मणतात. एकेका विभक्तीस तीन तीन प्रत्यय लागतात ते सर्व मिळून २१ प्रत्यय आहेत

ज्या शब्दापासून पुढे प्रत्यय लावण्याचा, त्या शब्दास, तो प्रत्यय पुढें असता, **अंग** ह्मणतात जसे—राम आणि सु येथे, सुप्रत्यय पुढे असता राम **हे अंग** होय.

---

## विभक्तीचे प्रत्यय

| **एकवचन.** | **द्विवचन** | **बहुवचन** | **विभक्तीचे नांव.** |
|---|---|---|---|
| सु | औ | जस् | प्रथमा |
| अम् | औट् | शस् | द्वितीया |
| टा | भ्याम् | भिस् | तृतीया |
| ङे | = | भ्यस् | चतुर्थी |
| ङसि | = | = | पंचमी |
| ङस् | ओस् | आम् | षष्ठी |
| ङि | = | सुप् | सप्तमी. |

ह्या प्रत्ययांत ज्, श्, ट्, ङ्, आणि प्, ह्यांचा लोप होतो. तसाच प्रथमेचे एकवचन सु ह्याचा लोप होतो आता हे वर्ण लुप्त झाल्यानंतर प्रत्यांचें शुद्ध स्वरूप खाली लिहिल्याप्रमाणे होते –

| ए. व | द्विव | ब व | विभक्ति. |
|---|---|---|---|
| स् | औ | अस् | १ |
| अम् | = | = | २ |
| आ | भ्याम् | भिस् | ३ |
| ए | = | भ्यस् | ४ |
| अम् | = | = | ५ |
| = | ओस् | आम् | ६ |
| इ | = | सु | ७ |

## अजंतपुल्लिंग शब्द

### रामशब्द.

प्रथमैकवचनी रुत्व आणि विसर्ग; द्विवचनी वृद्धि; बहुवचनी सवर्ण दीर्घादेश; द्वितीयैकवचनी पूर्वरूप; द्वितीयाबहुवचनी सवर्णदीर्घ व सकाराला नादेश; तृतीयैकवचनी इनादेश व गुण व या इनाच्या नकारास णत्व; तृतीयाद्विवचनी दीर्घ; तृतीयाबहुवचनी ऐस् आदेश व वृद्धि, चतुर्थीच्या एकवचनी या देश व दीर्घ; चतुर्थीबहुवचनी एकारादेश; पंचमीच्या एकवचनी आत् आदेश व सवर्णदीर्घ; षष्ठीच्या एकवचनी स्य आदेश; द्विवचनीं एकार व अयादेश; आणि बहुवचनी नुडागम, दीर्घ व णत्व; सप्तमीच्या एकवचनी गुणादेश; बहुवचनी एकारादेश व षत्व; आणि संबोधनाच्या एकवचनी सकार लोप.

| एकव. | द्विव | बहुव | |
|---|---|---|---|
| रामः | रामौ | रामाः | १ |
| रामम् | रामौ | रामान् | २ |
| रामेण | रामाभ्याम् | रामैः | ३ |

| | | |
|---|---|---|
| रामाय | रामाभ्याम् | रामेभ्यः ४ |
| रामात् | रामाभ्याम् | रामेभ्यः ५ |
| रामस्य | रामयोः | रामाणां ६ |
| रामे | रामयोः | रामेषु ७ |
| हे राम | हे रामौ | हे रामाः संबोधनं. |

### अकारांत पुल्लिंगी सर्वनामसंज्ञक सर्व शब्द

प्रथमाबहुवचनी शी आदेश व गुण; चतुर्थीच्या एकवचनी स्मै आदेश; पंचमीच्या एकवचनी स्मात्; षष्ठीबहुवचनी सुडागम, एत्व आणि षत्व; सप्तमीच्या एकवचनी स्मिनादेश; बाकी राम शब्दाप्रमाणें.

| एकव. | द्विव. | बहुव. |
|---|---|---|
| सर्वः | सर्वौ | सर्वे १ |
| सर्वम् | = | सर्वान् २ |
| सर्वेण | सर्वाभ्याम् | सर्वैः ३ |
| सर्वस्मै | = | सर्वेभ्यः ४ |
| सर्वस्मात् | = | = ५ |
| सर्वस्य | सर्वयोः | सर्वेषाम् ६ |
| सर्वस्मिन् | = | सर्वेषु ७ |
| हे सर्व | हे सर्वौ | हे सर्वे सं |

विश्व उभ ( द्विवचनात, ) उभय डतर डतम अन्य अन्यतर इतर त्व नेम सम आणि सिम ह्याची रूपे सर्वशब्दाप्रमाणे जाणावी. डतर आणि डतम हे दोन प्रत्यय आहेत त्याची रूपे कतर आणि कतम ही होत.

पण, पूर्व पर अवर दक्षिण उत्तर अपर आणि अधर ह्या शब्दास, व्यवस्था आणि सज्ञा याहून भिन्न अर्थ गम्यमान असता, प्रथमा बहुवचनी विकल्पानें सर्वनाम संज्ञा आहे; चतुर्थी व सप्तमी ह्याच्या एकवचनी स्मात् आणि स्मिन् ही कार्येही विकल्पाने होतात, ह्मणून त्याची रूपे येणेप्रमाणेः—

| ए. व. | द्वि व. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| . | . | पूर्वे, पूर्वाः | १ |
| पूर्वस्मात्, पूर्वात् | | | ५ |
| | . | पूर्वेषाम् | ६ |
| पूर्वस्मिन्, पूर्वे | | | ७ |

बाकी सर्वशब्दाप्रमाणें.

स्व शब्द ज्ञातिभिन्न आणि धनभिन्न अर्थाचा वाचक असता त्यास प्रथमाबहुवचनीं विकल्पाने सर्वनाम संज्ञा होते

| ए. व. | द्वि व. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| | | स्वे, स्वाः | १ |
| स्वस्मात<br>स्वात् | | | ५ |
| स्वस्मिन्, स्वे | | | ७ |

बाकी सर्वशब्दाप्रमाणें

अंतर शब्दाला बहिर्योग आणि परिधानीय हे अर्थ गम्यमान असता प्रथमाबहुवचनी विकल्यानें सर्वनाम सज्ञा होते

| ए. व | द्वि व. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| | | अंतरे<br>अंतराः | १ |
| अंतरस्मात्<br>अंतरात् | | | ५ |
| अंतरस्मिन्, अंतरे | | | ७ |

बाकी सर्वशब्दाप्रमाणें.

प्रथम चरम द्वितय अल्प अर्ध कतिपय आणि नेम ह्या शब्दांस प्रथमाबहुवचनी विकल्पानें सर्वनामसज्ञा आहे.

| ए. व. | द्विव. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| . | . | प्रथमे, प्रथमाः १ | बाकी रामशब्दाप्रमाणें. |
| . | | नेमे, नेमाः १ | बाकी सर्वशब्दाप्रमाणें. |

याप्रमाणे चरम, द्वितय, अल्प, अर्ध, कतिपय या शब्दाची रूपे जाणावी तीयप्रत्ययांत शब्दाला चतु० पंच० आणि सप्त० ह्याच्या एकवचनीं सर्वनामसंज्ञेची कार्ये विकल्पानें होतात; त्याची रूपं येणेप्रमाणे –

| ए. व. | द्विव | बहुव | विभ |
|---|---|---|---|
| द्वितीयस्मै, द्वितीयाय | | . | ४ |
| द्वितीयस्मात्, द्वितीयात् | . | . | ५ |
| द्वितीयस्मिन्, द्वितीये | . | . | ७ |

बाकी सर्वशब्दाप्रमाणे

एक शब्द एकवचनात सर्वशब्दाप्रमाण.

## अकारांत पादशब्द

ह्या शब्दाला द्वितीया बहुवचनादि प्रत्यय पुढें असतां विकल्पानें पदादेश होतो

| ए व. | द्विव | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| पादः | पादौ | पादाः | १ |
| पादम् | पादौ | पदः | २ |
| पदा | पद्भ्याम् | पद्भिः | ३ |
| पदे | = | पद्भ्यः | ४ |
| पदः | = | = | ५ |
| = | पदोः | पदां | ६ |
| पादे. | = | पत्सु | ७ |

हे पाद. बाकीचीं रूपें एकदां रामशब्दाप्रमाणे

## अकारांत दतशब्द

द्वितीया बहुवचनादि प्रत्यय पुढे असता विकल्पाने दत् आदेश होतो

| | | | |
|---|---|---|---|
| दतः | दतौ | दताः | १ |
| दतम् | = | दतः | २ |
| दता | दद्भ्या | दद्भिः | ३ |

दते इत्यादि. पक्षी रामशब्दाप्रमाणे.

## मासशब्द

ह्या शब्दास द्वितीया बहुवचनादि प्रत्यय पुढे असता विकल्पाने मास् आदेश होतो; आणि हलादि विभक्ति पुढे असता सकाराला रुत्व, यत्व आणि यकारलोप हे होतात

| एकव | द्विव | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| मासः | मासौ | मासाः | १ |
| मासम् | = | मासः | २ |
| मासा | माभ्याम् | माभिः | ३ |
| मासे | = | माभ्यः | ४ |
| मासः | = | = | ५ |
| = | मासोः | मासाम् | ६ |
| मासि | = | मास्सु | ७ |

हे मास

बाकी रामशब्दाप्रमाणे

## यूषशब्द

ह्याला द्वितीयाबहुवचनादि प्रत्यय पुढे असता विकल्पाने यूषन् आदेश होतो. अजादिविभक्ति असता मध्ये अकारलोप व णत्व, आणि हलादि विभक्ति असता मध्यें नकारलोप.

| ए. व. | द्वि व. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| यूषः | यूषौ | यूषाः | |
| यूषम् | = | यूष्णः | २ |
| यूष्णा | यूषभ्याम् | यूषभिः | ३ |
| यूष्णे | = | यूषभ्यः | ४ |
| यूष्णः | = | = | ५ |
| = | यूष्णोः | यूष्णाम् | ६ |
| यूष्णि, यूषणि | = | यूषसु | ७ |

बाकी रामशब्दाप्रमाणे.

## अकारांतो निर्जरशब्दः

ह्या शब्दाला अजादिविभक्ति पुढे असता विकल्पाने जरस् आदेश होतो.

| ए. व. | द्वि व | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| | निर्जरसौ | निर्जरसः | १ |
| निर्जरसम् | = | = | २ |
| निर्जरसा | . | . | ३ |
| निर्जरसे | . | . | ४ |
| निर्जरसः | . | . | ५ |
| निर्जरसः | निर्जरसोः | निर्जरसाम् | ६ |
| निर्जरसि | = | . | ७ |

पक्षीं व बाकी रामशब्दाप्रमाणे.

## आकारांत शब्द.

### विश्वपा.

द्वितीयाबहुवचनादिक अजादि विभक्ति पुढें असता आकारलोप

| एकव. | द्विव. | बहुव | |
|---|---|---|---|
| विश्वपाः | विश्वपौ | विश्वपाः | १ |
| विश्वपाम् | = | विश्वपः | २ |
| विश्वपा | विश्वपाभ्याम् | विश्वपाभिः | ३ |
| विश्वपे | = | विश्वपाभ्यः | ४ |
| विश्वपः | = | विश्वपाभ्यः | ५ |
| = | विश्वपोः | विश्वपाम् | ६ |
| विश्वपि | = | विश्वपासु | ७ |
| हे विश्वपाः | | | |

याप्रमाणे सोमपा, शंखध्मा इत्यादि शब्द जाणावे.

### हाहा

द्वितीयाबहुवचनीं सवर्णदीर्घ व नादेश, तृतीयैकवचनी सवर्णदीर्घ, चतु० एकवचनी वृद्धि, पंचमी, षष्ठी यांच्या एकवचनी सवर्णदीर्घ, षष्ठी आणि सप्तमी यांच्या द्विवचनी वृद्धि, सप्तम्येकवचनीं गुणादेश. बाकी विश्वपाप्रमाणें.

| एकव. | द्विव. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| हाहाः | हाहौ | हाहाः | १ |
| हाहाम् | = | हाहान् | २ |
| हाहा | हाहाभ्यां | हाहाभिः | ३ |
| हाहै | = | | |
| हाहाः | = | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| = | हाहौः | हाहाम् | ६ |
| हाहे | = | हाहासु | ७ |
| हे हाहाः | | | |

इकारांत शब्द.

## हरि.

प्रथमा आणि द्वितीया यांच्या द्विवचनी दीर्घादेश; प्रथमेच्या बहुवचनीं गुण व अयादेश. द्वितीयेच्या बहुवचनी दीर्घ व नादेश. तृतीयेच्या एकवचनीं नादेश व णत्व, चतुर्थीच्या एकवचनी गुण व अयादेश. पंचमी व षष्ठी यांच्या एकवचनी गुण व पूर्वरूप. सप्तमीच्या एकवचनी अकार औकारादेश संबोधनाच्या एकवचनी गुण.

| ए. व. | द्विव. | ब. व. | |
|---|---|---|---|
| हरिः | हरी | हयः | १ |
| हरिम् | हरी | हरीन् | २ |
| हरिणा | हरिभ्याम् | हरिभिः | ३ |
| हरये | = | हरिभ्यः | ४ |
| हरेः | = | = | ५ |
| हरेः | हर्योः | हरीणां | ६ |
| हरौ | = | हरिषु | ७ |
| हे हरे | | | |

याप्रमाणें रवि, आग्नि, कवि, पवि, नृपति, मुनि, ऋषि, अत्रि, इत्या० शब्द चालवावे.

## सखि.

ह्यांत प्रथमेच्या एकवचनीं अनङादेश, उपधादीर्घ, सुलोप व नकारलोप. प्रथमेच्या द्विव०, बहुव० आणि द्वितीयेच्या एकवचनी वृद्धि तृतीया व चतुर्थी याच्या एकवचनी यणादेश. पंचमी व षष्ठी याच्या एकवचनी यणादेश व उकारादेश. सप्तमीच्या एकवचनी औकारादेश व यणादेश. बाकी हरि-

—प्रमाणें.

| ए. व. | द्विव. | बहुव. | |
|---|---|---|---|
| सखा | सखायौ | सखायः | १ |
| सखायं | = | सखीन् | २ |
| सख्या | सखिभ्यां | सखिभिः | ३ |
| सख्ये | = | सखिभ्यः | ४ |
| सख्युः | = | = | ५ |
| = | सख्योः | सखीनाम् | ६ |
| सख्यौ | = | सखिषु | ७ |
| हे सखे | | | |

## पति.

ह्यांत तृतीया व चतुर्थी यांच्या एकवचनीं यणादेश. पंचमी व षष्ठी यांच्या एकवचनी यणादेश व उकारादेश. सप्तमीच्या एकवचनीं औकारादेश व यणादेश बाकी हरिशब्दाप्रमाणे समासात पतिशब्द हरि शब्दाप्रमाणें. जसें भूपतये, भूपतेः इत्यादि.

| ए. व. | द्विव | बहुव | |
|---|---|---|---|
| पतिः | पती | पतयः | १ |
| पतिं | = | पतीन् | २ |
| पत्या | पतिभ्यां | पतिभिः | ३ |
| पत्ये | = | पतिभ्यः | ४ |
| पत्युः | = | = | ५ |
| = | पत्योः | पतीनाम् | ६ |
| पत्यौ | = | पतिषु | ७ |
| हे पते | | | |

## कति.

हा शब्द नित्य बहुवचनी आहे.

ह्यात प्रथमा व द्वितीया या विभक्तींचा लोप

कति १
= २
कतिभिः ३
कतिभ्यः ४
= ५
कतीनाम् ६
कतिषु ७
हेकति

## त्रि.

हा शब्द नित्य बहुवचनी.

ह्यात षष्ठीच्या बहुवचनी त्रयादेश.

त्रयः १
त्रीन् २
त्रिभिः ३
त्रिभ्यः ४
= ५
त्रयाणां ६
त्रिषु
हे त्रयः

## द्वि.

हा शब्द नित्य द्विवचनांत.

यांत विभक्ति पुढें असतां अकारादेश व वृद्धि.

| | |
|---|---|
| द्वौ | १ |
| = | २ |
| द्वाभ्यां | ३ |
| = | ४ |
| = | ५ |
| द्वयोः | ६ |
| = | ७ |

संबोधन नाही.

## औडुलोमि.

हा शब्द एकवचनीं आणि द्विवचनी 'हरिशब्दाप्रमाणे, आणि बहुवचनीं रामशब्दाप्रमाणें.

| ए. व. | द्वि व | ब. व. | |
|---|---|---|---|
| औडुलोमिः | औडुलोमी | उडुलोमाः | १ |
| औडुलोमिम् | = | उडुलोमान् | २ |
| औडुलोमिना | औडुलोमिभ्यां | उडुलोमैः | ३ |
| औडुलोमये | = | उडुलोमेभ्यः | ४ |
| औडुलोमेः | = | = | ५ |
| = | औडुलोम्योः | उडुलोमानां | ६ |
| औडुलोमौ | = | उडुलोमेषु | ७ |
| हे औडुलोमे | | | |

## ईकारांतशब्द.

### वातप्रमी. ( हरिण )

द्वितीयैकवचनीं पूर्वरूप, बहुवचनी दीर्घ व नादेश. सप्तमी एकवचनीं सवर्णदीर्घ. बाकीच्या ठिकाणी यणादेश.

| ए. व. | द्वि व. | ब. व. | |
|---|---|---|---|
| वातप्रमीः | वातप्रम्यौ | वातप्रम्यः | १ |
| वातप्रमीम् | = | वातप्रमीन् | २ |
| वातप्रम्या | वातप्रमीभ्यां | वातप्रमीभिः | ३ |
| वातप्रम्ये | = | वातप्रमीभ्यः | ४ |
| वातप्रम्यः | = | वातप्रमीभ्यः | ५ |
| = | वातप्रम्योः | वातप्रम्यां | ६ |
| वातप्रमी | = | वातप्रमीषु | ७ |
| हे वातप्रमीः | इ० | | |

याप्रमाणें ययी ( मार्ग. ) पपी ( सूर्य. )

[illegible]
एकवचनीं यणादेश. जसें—वातप्रम्यं, वातप्रम्यः २, वातप्रम्यि ७ इ०.

### बहुश्रेयसी.

प्रथमैकवचनी सुलोप; चतु० ए० आडागम व वृद्धि; पंच० व षष्ठी ए० आडागम व वृद्धि; सप्त० ए० आमादेश व यणादेश; सं० ऱ्हस्व व सुलोप.

| ए० व० | द्वि व. | ब. व. | |
|---|---|---|---|
| बहुश्रेयसी | बहुश्रेयस्यौ | बहुश्रेयस्यः | १ |
| बहुश्रेयसीम् | = | बहुश्रेयसीन् | २ |
| बहुश्रेयस्या | बहुश्रेयसीभ्यां | बहुश्रेयसीभिः | ३ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| बहुश्रेयस्यै | = | बहुश्रेयसीभ्यः | ४ |
| बहुश्रेयस्याः | = | = | ५ |
| = | बहुश्रेयस्योः | बहुश्रेयसीनाम् | ६ |
| बहुश्रेयस्याम् | = | बहुश्रेयसीषु | ७ |

हे बहुश्रेयसि इ०.

अतिलक्ष्मीः १. बाकी बहुश्रेयसीप्रमाणें.

## कुमारी.

हा शब्द इच्छार्थी किंवा आचारार्थी क्विप् प्रत्ययान्त (कुमारीमिच्छन् कुमारीवाचरन् ब्राह्मणः कुमारी)

अजादिविभक्ति पुढें असता सर्व ठिकाणी यणादेश. ष० ब० नुडागम व दीर्घादेश. सं० ए० ऱ्हस्व व सुलोप

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| कुमारी | कुमार्यौ | कुमार्यः | १ |
| कुमार्यं | = | = | २ |
| कुमार्या | कुमारीभ्याम् | कुमारीभिः | ३ |
| कुमार्यै | = | कुमारीभ्यः | ४ |
| कुमार्याः | = | = | ५ |
| = | कुमार्योः | कुमारीणाम् | ६ |
| कुमार्याम् | = | कुमारीषु | ७ |

हे कुमारि इ०.

## प्रधी (क्विंत).

प्रधीः (प्रकृष्टं ध्यायतीति प्रधीः) प्र० ए० रुत्व व विसर्ग. अजादि विभक्ति पुढें असता सर्व ठिकाणी यणादेश

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रधीः | प्रध्यौ | प्रध्यः | १ |
| प्रध्यं | = | = | २ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| प्रध्या | प्रधीभ्याम् | प्रधीभिः | ३ |
| प्रध्ये | = | प्रधीभ्यः | ४ |
| प्रध्यः | = | = | ५ |
| = | प्रध्योः | प्रध्याम् | ६ |
| प्रध्यि | = | प्रधीषु | ७ |

हे प्रधीः इ०.

### उन्नी (क्विंत)

प्रय० ए० रुत्व विसर्ग. भजादिविभक्ति पुढें असतां सर्वत्र यणादेश. स० ए० आमादेश व यण.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| उन्नीः | उन्न्यौ | उन्न्यः | १ |
| उन्न्यं | = | = | २ |
| उन्न्यां | (बाकी प्रधीप्रमाणें). | | ७ |

याप्रमाणें ग्रामणीः, अग्रणीः, सेनानीः इ०.

### नी

सर्वत्र इयङादेश. सप्त. ए. आमादेश.

| ए | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| नीः | नियौ | नियः | १ |
| नियं | = | = | २ |
| निया | नीभ्यां | नीभिः | ३ |
| निये | = | नीभ्यः | ४ |
| नियः | = | = | ५ |
| नियः | नियोः | निया | ६ |
| निया | = | नीषु | ७ |

हे नीः.

## सुधी (क्विंत).

येथें इयँङादेश, बाकी नीशब्दाप्रमाणे.

| ए | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुधीः | सुधियौ | सुधियः | १ |
| सुधियम् | = | = | २ |
| सुधिया इ०. | | | ३ |
| सुधियि इ०. | | | ७ |

## सखी

(सहखेन वर्त्ततइति सखः, तंसखं इच्छतीति सखीः)

| ए० व० | द्विव० | ब०व० | |
|---|---|---|---|
| सखीः | सख्यौ | सख्यः | १ |
| सख्य | = | = | २ |
| सख्या | सखीभ्याम् | सखीभिः | ३ |
| सख्ये | = | सखीभ्यः | ४ |
| सख्युः | = | = | ५ |
| सख्युः | सख्योः | सखीनां | ६ |
| सख्यि | = | सखीषु | ७ |
| हे सखीः इ०. | | | |

याप्रमाणें सुखी, (सुखमिच्छतीति सुखीः), सुती (सुतमिच्छतीति सुतीः) हे क्विंत शब्द जाणावे.

लूना (लूनमिच्छतीति लूनाः), क्षामी (क्षामं इच्छतीति क्षामीः), प्रस्तीमी (प्रस्तीमं इच्छतीति प्रस्तीमीः), ह्या शब्दाच्या पंचमीच्या व षष्ठीच्या एकवचनीं यणादेश. असें;

ए. व.

लून्युः
क्षाम्युः } पंचमी व षष्ठी यांचीं एकवचनें.
प्रस्तीम्युः

बाकीची रूपे सखीशब्दाप्रमाणे.

## उकारांत शब्द.

### शंभु.

ह्यांत हरिशब्दाप्रमाणें गुणादेश व अयादेशाच्यास्थली अवादेश इ० कार्यें होतात.

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| शंभुः | शंभू | शंभवः | १ |
| शंभुम् | = | शंभून् | २ |
| शंभुना | शभुभ्यां | शंभुभिः | ३ |
| शंभवे | = | शंभुभ्यः | ४ |
| शंभोः | = | = | ५ |
| = | शंभ्वोः | शंभूनां | ६ |
| शंभौ | = | शंभुषु | ७ |

हे शंभो इ०.

याप्रमाणें, विष्णु, वायु, गुरु, भानु, विधु, मनु, सूनु, रेणु, पासु इत्यादि शब्द जाणावे.

### क्रोष्टु.

ह्यांत समग्र प्रथमा, आणि द्वितीयेच्या एक व० व द्विवचनी क्रोष्टृ आदेश होतो प्रथमैकवचनी अनङादेश, उपधादीर्घ, सुलोप आणि नलोप. द्विवचनादिकामध्ये गुण व उपधादीर्घ. तृतीयादि अजादि विभक्ति असता विकल्पानें क्रोष्टृ आदेश. तृती० एक यणादेश. पंच० व षष्ठी० यांच्या एक व० उकारादेश व विसर्ग. सप्तमी एक० गुणादेश. षष्ठी व सप्तमी यांच्या द्विव० यणादेश. आणि संबोधनी गुण.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| क्रोष्टा | क्रोष्टारौ | क्रोष्टारः | १ |
| क्रोष्टारं | = | क्रोष्टून् | २ |
| क्रोष्ट्रा | क्रोष्टुभ्यां | क्रोष्टुभिः | ३ |
| क्रोष्ट्रे | = | क्रोष्टुभ्यः | ४ |
| क्रोष्टुः | = | = | ५ |
| = | क्रोष्ट्रोः | क्रोष्टूनां | ६ |
| क्रोष्टरि | = | क्रोष्टुषु | ७ |

हे क्रोष्टो इ०.

पक्षी—आणि हलादि विभक्ति असतां शंभुशब्दाप्रमाणे.

## ऊकारांत शब्द.

### हूहू

द्वितीयैकवचनी पूर्वरूप. द्वि० बहुवचनी सवर्णदीर्घ व नादेश. बाकी सर्वत्र यणादेश

| ए. | द्वि. | ब | |
|---|---|---|---|
| हूहूः | हूह्वौ | हूह्वः | १ |
| हूहूम् | = | हूहून् | २ |
| हूह्वा | हूहूभ्यां | हूहूभिः | ३ |
| हूह्वे | | हूहूभ्यः | ४ |
| हूह्वः | = | = | ५ |
| = | हूह्वोः | हूह्वाम् | ६ |
| हूह्वि | = | हूहूषु | ७ |

हे हूहूः इ०.

अतिचमू शब्दांत विशेष.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| अतिचमूः | . | . | १ |
| अतिचम्वै. | . | . | ४ |
| अतिचम्वाः | . | . | ५ |
| = | . | अतिचमूनां | ६ |
| अतिचम्वां. | . | | ७ |
| हे अतिचमु. | . | | |

बाकी हूहूप्रमाणें.

खलपू.

( खलपुनातीति खलपूः ) येथें प्रधीप्रमाणें सर्वत्र यणादेश.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| खलपूः | खलप्वौ | खलप्वः | १ |
| खलप्वं | = | = | २ |
| खलप्वा | खलपूभ्यां | खलपूभिः | ३ |
| खलप्वे | = | खलपूभ्यः | ४ |
| खलप्वः | = | = | ५ |
| = | खलप्वोः | खलप्वां | ६ |
| खलप्वि | = | खलपूषु | ७ |
| हे खलपूः इ०. | | | |

याप्रमाणें सुलू इ०.

लू.

ह्यांत सर्वत्र उवङादेश.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| लूः | लुवौ | लुवः | १ |
| लुवं | = | = | २ |
| लुवा इत्या०. | | | |

## उलू.

येथें खलपूप्रमाणें यणादेश.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| उलूः | उल्वौ | उल्वः १ |

कटप्रू, परमलू, आणि स्वभू ह्यात उवङादेश.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| कटप्रूः | कटप्रुवौ | कटप्रुवः १ |
| परमलूः | परमलुवौ | परमलुवः १ |
| स्वभूः | स्वभुवौ | स्वभुवः १. |

इत्यादि०.

वर्षाभ्वादि शब्दांत यणादेश.

| ए. | द्वि | ब. |
|---|---|---|
| वर्षाभूः | वर्षाभ्वौ | वर्षाभ्वः १ |
| दृन्भूः | दृन्भ्वौ | दृन्भ्वः १ |
| दृन्भ्वं | = | दृन्भून् २ |

बाकी हूहूप्रमाणे

## कारभू.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| कारभूः | कारभ्वौ | कारभ्वः १ |

## पुनर्भू.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| पुनर्भूः | पुनर्भ्वौ | पुनर्भ्वः १ |
| पुनर्भ्वम् | = | = २ |

पुनर्भ्वा इ०.

### स्वयंभू.

येथे उवङादेश.

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| स्वयंभूः | स्वयंभुवौ | स्वयंभुवः | १ |
| स्वयंभुवं | = | = | २ |
| स्वयंभुवा इ० | | | |

दृग्भू, काराभू, हे स्वयंभूप्रमाणें.

## ऋकारांत शब्द.

### धातृ.

प्रथमैकवचनीं अनङादेश, उपधादीर्घ, सुलोप व नलोप. प्रथमा द्विवचनापासून द्वितीयाद्विवचनापर्यंत गुणादेश व उपधादीर्घ. द्वितीयाबहुवचनी दीर्घ व नादेश. तृ च. यांच्या ए यणादेश पं.ष. यांच्या ए. उकारादेश व विसर्ग. ष. ब. नुडागम व दीर्घ. सप्त. ए. गुण आणि संबोधनैकवचनीं गुण व सुलोप, आणि रेफाला विसर्ग.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| धाता | धातारौ | धातारः | १ |
| धातारं | = | धातॄन् | २ |
| धात्रा | धातृभ्याम् | धातृभिः | ३ |
| धात्रे | = | धातृभ्यः | ४ |
| धातुः | = | = | ५ |
| = | धात्रोः | धातॄणां | ६ |
| धातरि | = | धातृषु | ७ |
| हे धातः इ०. | | | |

याप्रमाणें नप्त्रादि० शब्द जाणावे.

## उद्गातृशब्द धातृशब्दाप्रमाणें.

### पितृ.

( हा अव्युत्पन्न आहे ) ह्मणून प्रथमाद्विवचनीं, बहुवचनी, आणि द्वितीयेच्या एकवचनीं व द्विवचनीं उपधादीर्घ नाहीं.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| पिता | पितरौ | पितरः | |
| पितरं | = | पितॄन् | २ |

पित्रा इ०. बाकी धातृशब्दा प्रमाणे. याप्रमाणे जामातृ इ०.

### नृ.

ह्यांत षष्ठीबहुवचनीं विकल्पेंकरून दीर्घादेश.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| ना | नरौ | नरः | १ |
| नरं | = | नॄन् | २ |
| न्रा | नृभ्याम् | नृभिः | ३ |
| न्रे | = | नृभ्यः | ४ |
| नुः | = | = | ५ |
| = | न्रोः | नॄणां, किं. नृणां | ६ |
| नरि | = | नृषु | ७ |
| हे नः | इ० | | |

## एकारांत शब्द.

### से.

( इनाकामेन सहितः सेः ) यांत अजादिविभक्ति असतां अयादेश.

| ए. | द्वि | ब | |
|---|---|---|---|
| सेः | सयौ | सयः | १ |
| सयं | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| सया | सेभ्यां | सेभिः ३ |
| सये | = | सेभ्यः ४ |
| सयः | = | = ५ |
| = | सयोः | सयाम् ६ |
| सयि | = | सेषु ७ |

### स्मृते.

(स्मृतः इः येन स्मृतेः) अजादि विभक्ति असतां भयादेश.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| स्मृतेः | स्मृतयौ | स्मृतयः १ |
| स्मृतयम् | = | = २ |

स्मृतया इत्यादि सेशब्दाप्रमाणे.

## ओकारांत शब्द.

### गो.

समग्र प्रथमा, आणि द्वितीयेचे द्विवचन ही असतां वृद्धि. द्वि ए. व बहु. आकारादेश तृ व च याच्या एकवचनी अवादेश—पं. व ष याच्या ए पूर्वरूप, व रुत्व, विसर्ग.

| ए. | द्वि | ब. |
|---|---|---|
| गौः | गावौ | गावः १ |
| गाम् | = | गाः २ |
| गवा | गोभ्याम् | गोभिः ३ |
| गवे | = | गोभ्यः ४ |
| गोः | = | = ५ |
| गोः | गवोः | गवां ६ |
| गवि | = | गोषु ७ |
| हे गौः १० | | |

## सुद्योशब्द

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| सुद्यौः | सुद्यावौ | सुद्यावः १ |
| सुद्याम् | = | सुद्याः २ |
| सुद्यवा | सुद्योभ्यां | सुद्योभिः ३ |

सुद्यवे इ० गोशब्दाप्रमाणे

## स्मृतो

( स्मृतः उः शंभु र्येन स स्मृतोः ) कार्ये गोशब्दाप्रमाणे.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| स्मृतौ | स्मृतावौ | स्मृतावः १ |
| स्मृताम् | = | स्मृताः २ |
| स्मृतवा | स्मृतोभ्यां | स्मृतोभिः ३ |

स्मृतवे इत्यादि गोशब्दाप्रमाणे

## ऐकारांत शब्द.

## रै

यात हलादि विभक्ति पुढें असता आकारादेश, आणि अजादि विभक्तिपुढें असतां आयादेश

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| राः | रायौ | रायः १ |
| रायं | रायौ | रायः २ |
| राया | राभ्याम | राभिः ३ |
| राये | = | राभ्यः ४ |
| रायः | = | = ५ |

## उद्गातृशब्द धातृशब्दाप्रमाणें.

### पितृ.

( हा अव्युत्पन्न आहे ) ह्मणून प्रथमाद्विवचनीं, बहुवचनी, आणि द्वितीयेच्या एकवचनीं व द्विवचनीं उपधादीर्घ नाहीं.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| पिता | पितरौ | पितरः | |
| पितरं | = | पितॄन् | २ |

पित्रा इ०. बाकी धातृशब्दा प्रमाणे. याप्रमाणे जामातृ इ०.

### नृ.

ह्यांत षष्ठीबहुवचनीं विकल्पेंकरून दीर्घादेश.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| ना | नरौ | नरः | १ |
| नरं | = | नॄन् | २ |
| न्रा | नृभ्याम् | नृभिः | ३ |
| न्रे | = | नृभ्यः | ४ |
| नुः | = | = | ५ |
| = | न्रोः | नॄणां, किं. नृणां | ६ |
| नरि | = | नृषु | ७ |

हे नः इ०

### एकारांत शब्द.

### से.

( इनाकामेन सहितः सेः ) यांत अजादिविभक्ति असतां अयादेश.

| ए. | द्वि | ब | |
|---|---|---|---|
| सेः | सयौ | सयः | १ |
| सयं | = | = | २ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| रमया | रमाभ्यां | रमाभिः | ३ |
| रमायै | = | रमाभ्यः | ४ |
| रमायाः | = | = | ५ |
| = | रमयोः | रमाणाम् | ६ |
| रमायाम् | = | रमासु | ७ |
| हे रमे | हे रमे | हे रमाः संबो०. | |

यांप्रमाणें दुर्गा, अपर्णा, राधा, जाया, कन्या, इत्यादि.

सर्व. ( सर्वनामसंज्ञक )

चतुर्थीच्या एकवचनी स्याडागम, अंगास ऱ्हस्व आणि वृद्धि. पंच०, षष्ठी यांच्या ए० स्याडागम व अंगास ऱ्हस्व, आणि सवर्णदीर्घ. षष्ठी ब० सुडागम. स० ए० स्याडागम, अंगाला ऱ्हस्व आणि आमादेश. बाकीचीं रूपें रमाशब्दाप्रमाण होतात

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| सर्वा | सर्वे | सर्वाः | १ |
| सर्वाम् | = | = | २ |
| सर्वया | सर्वाभ्यां | सर्वाभिः | ३ |
| सर्वस्यै | = | सर्वाभ्यः | ४ |
| सर्वस्याः | = | = | ५ |
| = | सर्वयोः | सर्वासाम् | ६ |
| सर्वस्याम् | = | सर्वासु | ७ |
| हे सर्वे इत्यादि | | संबो० | |

याप्रमाणें विश्वादिक आबंत.

बहुव्रीहि दिक्समासांत सर्वनामतेचा विकल्प आहे, ह्मणून उत्तरपूर्वाशब्दाची " उत्तरपूर्वस्यै किंवा उत्तरपूर्वायै " अशीं रूपें होतात

द्वितीया आणि तृतीया ह्या शब्दांच्या चतुर्थी, पंचमी, षष्ठी, आणि सप्तमी यांच्या एकवचनी विकल्पाने सर्वनामता होते. ह्मणून—"द्वितीयस्यै, द्वितीयायै; द्वितीयस्याः, द्वितीयायाः; द्वितीयस्याम्, द्वितीयायां." बाकीची रूपें रमाशब्दाप्रमाणे होतात

यांप्रमाणें तृतीया.

अंबा, अक्का, आणि अल्ला ह्या शब्दाला संबोधनाचें एकवचन पुढें असतां —ह्रस्व होतो. जसे—हे अंब, हे अक्क, हे अल्ल अंबादि शब्दांस ड ल क हे वर्ण जोडिले असता—ह्रस्व होत नाही—जसे—हे अंबाडे, हे अंबाले हे अंबिके इत्यादि.

### जरा

ह्या शब्दाला जरस् आदेश होतो

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| जरा | जरसौ, जरे | जरसः, जराः | १ |
| जरसं, जरां | = | = = | २ |
| जरसा, जरया इ०. | | | |

पक्षीं व हलादिविभक्तिपुढें असतां रमा शब्दाप्रमाणें.

### निशा.

ह्या शब्दाला द्वितीयाबहुवचनादि प्रत्यय पुढें असता निश् आदेश होतो. तृतीयाद्विवचनादि हलादि विभक्ति पुढें असता षत्व आणि जश्त्व होतें. सप्तमी बहुवचनी चर्त्व होतें.

| ए | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| निशा | निशे | निशाः | १ |
| निशाम् | = | निशाः, निशः | २ |
| निशया, निशा | निशाभ्याम्, निड्भ्याम् | निशाभिः, निड्भिः | ३ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| निशायै, निशे | = | निशाभ्यः<br>निड्भ्यः | ४ |
| निशायाः, निशः | = | = | ५ |
| = = | निशयोः<br>निशोः | निशानाम्<br>निशाम् | ६ |
| निशायाम्,<br>निशि | =<br>= | निशासु निट्सु<br>निट्त्सु | ७ |
| हे निशे इ० | | संबो. | |

## पृतना

द्वितीया बहुवचनादि प्रत्यय पुढे असतां ह्या शब्दास पृत् आदेश होतो.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| पृतना | पृतने | पृतनाः | १ |
| पृतनाम् | = | पृतः पतनाः | २ |
| पृता, पृतनया | पृद्भ्याम्, पृतनाभ्याम् | पृद्भिः पृतनाभिः | ३ |
| पृते, पृतनायै | = | पृद्भ्यः पृतनाभ्यः | ४ |
| पृतः पृतनायाः | = | = | ५ |
| = = | पृतोः पृतनयोः | पृतां, पृतनानां | ६ |
| पृति, पृतनायाम् | = = | पृत्सु, पृतनासु | ७ |
| हे पृतने इ० | | संबो. | |

गोपा शब्द विश्वपा शब्दाप्रमाणें

## इकारांत शब्द.

## मति

ह्यांत द्विती० ब० नादेशाभाव, आणि रुत्वविसर्ग. तृती० ए० यणादेश.

चतुर्थ्यादिकांच्या एकवचनीं आडागम, वृद्धि आणि यणादेश. स० ए० आमादेश व यणादेश हे विकल्पानें होतात. पक्षीं व बाकी हरिशब्दाप्रमाणें

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| मतिः | मती | मतयः | १ |
| मतिम् | = | मतीः | २ |
| मत्या | मतिभ्याम् | मतिभिः | ३ |
| मत्यै, मतये | = | मतिभ्यः | ४ |
| मत्याः मतेः | = | = | ५ |
| | मत्योः | मतीनाम् | ६ |
| मत्याम्, मतौ | | मतिषु | ७ |
| हे मते इ०. | | | संबो. |

याप्रमाणें श्रुति, स्मृति, बुद्धि, रुचि इत्यादि.

त्रि शब्द नित्य बहुवचनी असतो याला स्त्रीलिंगी तिसृ आदेश होतो. ऋकारास रेफादेश होतो षष्ठीबहुवचनीं दीर्घाभाव होतो

द्वि शब्द नित्य द्वि वचनी असतो.

| त्रि | | द्वि. | |
|---|---|---|---|
| तिस्रः | १ | द्वे | १ |
| = | २ | = | २ |
| तिसृभिः | ३ | द्वाभ्याम् | ३ |
| तिसृभ्यः | ४ | = | ४ |
| = | ५ | = | ५ |
| तिसृणाम् | ६ | द्वयोः | ६ |
| तिसृषु | ७ | = | ७ |

## ईकारांत शब्द.

### गौरी.

प्र० ए० सुलोप. चतुर्थ्यादि एकवचनस्थली नदीसंज्ञाप्रयुक्त आडागम, वृद्धि आणि यणादेश. संबोधनीं ऱ्हस्व व सुलोप.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| गौरी | गौर्य्यौ | गौर्य्यः | १ |
| गौरीं | = | गौरीः | २ |
| गौर्य्या | गौरीभ्या | गौरीभिः | ३ |
| गौर्य्यै | = | गौरीभ्यः | ४ |
| गौर्य्याः | = | = | ५ |
| = | गौर्य्योः | गौरीणां | ६ |
| गौर्य्यां | = | गौरीषु | ७ |
| हे गौरि. इ० | | सं ०. | |

याप्रमाणे. वाणी, नदी, शची, पार्वती, इंद्राणी इ०

### सखी.

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| सखी | सख्यौ | सख्यः | १ |
| सखीम् | = | सखीः | २ |

सख्या इत्यादि गौरीशब्दाप्रमाणे.

### लक्ष्मी.

येथें ङ्यंत नसल्यामुळें सुलोप होत नाहीं.

| ए | द्वि. | ब | |
|---|---|---|---|
| लक्ष्मीः | लक्ष्म्यौ | लक्ष्म्यः | १ |
| लक्ष्मीम् | = | लक्ष्मीः | २ |

लक्ष्म्या बाकी गौरीशब्दाप्रमाणें.

याप्रमाणें तरी, तंत्री इत्या०.

## स्त्री.

ह्यांत अजादिविभक्ति पुढे असता इयडादेश. द्वितीयैकवचनीं व बहुवचनीं विकल्प.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| स्त्री | स्त्रियौ | स्त्रियः १ |
| स्त्रियं, स्त्रीम् | = | स्त्रियः, स्त्रीः २ |
| स्त्रिया | स्त्रीभ्यां | स्त्रीभिः ३ |
| स्त्रियै | = | स्त्रीभ्यः ४ |
| स्त्रियाः | = | = ५ |
| = | स्त्रियोः | स्त्रीणां ६ |
| स्त्रियाम् | = | स्त्रीषु ७ |
| हे स्त्रि. इ० | | सं०. |

## श्री

चतुर्थ्यादि एकवचनी नदी संज्ञाप्रयुक्त आडागम, व वृद्धि, पक्षी इयङादेश, षष्ठीबहुवचनीं विकल्पानें नुडागम. सप्त० ए० विकल्पानें आमादेश. संबोधनैकवचनीं सुलोपाभाव. बाकी सर्वत्र इयडादेश

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| श्रीः | श्रियौ | श्रियः |
| श्रियम् | = | = २ |
| श्रिया | श्रीभ्यां | श्रीभिः ३ |
| श्रियै, श्रिये | = | श्रीभ्यः ४ |
| श्रियाः, श्रियः | = | = ५ |
| = | श्रियोः | श्रियां, श्रीणां ६ |
| श्रियां, श्रियि | = | श्रीषु ७ |
| हे श्रीः इ० | | सं०. |

## सुधी

(सुष्ठुधीर्यस्याः, सुष्ठुध्यायतिवा) असा विग्रह केला असता वृत्तिकाराच्या मती श्री श० प्रमाणे. कैयटाच्या मतीं प्रथम विग्रही श्रीप्रमाणेच द्वितीय विग्रही तर पुल्लिगाप्रमाणे प्रधी शब्द. (प्रकृष्टध्यायति, प्रकृष्टाधीरितिवा) असा विग्रह केला असता वृत्तिकारमती लक्ष्मीप्रमाणें, कैयटमती प्रथम विग्रहात पुल्लिगाप्रमाणे द्वितीय विग्रहीं लक्ष्मीप्रमाणे; परतु द्वि० ए० व बहु० प्रध्यं, प्रध्यः इतका विशेष.

## ग्रामणी.

पुल्लिगाप्रमाणे.

उकारात शब्द

## धेनु.

द्वि० ब० नादेशाभाव तृ० ए० यणादेश चतुर्थ्यादि एकवचनी नदी संज्ञा. पक्षी आडागम, वृद्धि आणि यणादेश स० ए० आमादेश व यणादेश पक्षी आणि वाकी शंभु शब्दाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| धेनुः | धेनू | धेनवः | १ |
| धेनुम् | = | धेनूः | २ |
| धेन्वा | धेनुभ्या | धेनुभिः | ३ |
| धेन्वै, धेनवे | = | धेनुभ्यः | ४ |
| धेन्वाः, धेनोः | = | = | ५ |
| = | धेन्वोः | धेनूनां | ६ |
| धेन्वाम्, धेनौ | = | धेनुषु | ७ |

हे धेनो. इ०.

याप्रमाणे, करेणु, तनु, इ०.

## क्रोष्टु.

स्त्रीवाची क्रोष्टुशब्दाची रूपें तृजंताप्रमाणें होतात.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| क्रोष्ट्री | क्रोष्ट्र्यौ | क्रोष्ट्र्यः १ |
| क्रोष्ट्रीम् | = | क्रोष्ट्रीः २ |
| क्रोष्ट्र्या | क्रोष्ट्रीभ्या | क्रोष्ट्रीभिः ३ |
| क्रोष्ट्र्यै | इत्यादि सर्व नदीशब्दाप्रमाणें. | |

## ऊकारांत शब्द.

वधूः— गौरीप्रमाणें; परंतु ऊला व होतो.

स्नूः— श्रीप्रमाणें; परंतु ऊला उवङ् होतो.

सुभ्रूः— स्नूप्रमाणे.

खलपूः— पुल्लिंगाप्रमाणें.

## पुनर्भू.

| ए. | द्वि | ब. |
|---|---|---|
| पुनर्भूः | पुनर्भ्वौ | पुनर्भ्वः १ |
| | षष्ठी बहुवचनीं | पुनर्भूणां ६ |

हे पुनर्भु इत्या० खलपूप्रमाणे

वर्षाभूः—पुनर्भूप्रमाणें. हे वर्षाभूः हे वर्षाभु.

स्वयंभूः—पुल्लिंगाप्रमाणें.

## ऋकारांत शब्द.

## स्वसृ.

स्वस्रादि शब्दास ङीप् प्रत्ययाभाव. द्वि० ब० नादेशाभाव. बाकी धातृ-शब्दाप्रमाणें.

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| स्वसा | स्वसारौ | स्वसारः | १ |
| स्वसारं | = | स्वसॄः | २ |
| स्वस्रा | स्वसृभ्यां | स्वसृभिः | ३ |
| स्वस्रे | = | स्वसृभ्यः | ४ |
| स्वसुः | = | = | ५ |
| = | स्वस्रोः | स्वसॄणां | ६ |
| स्वसरि | = | स्वसृषु | ७ |

हे स्वसः इ० सं०.

मातृ

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| माता | मातरौ | मातरः | १ |
| मातरं | = | मातॄः | २ |

बाकी पितृशब्दाप्रमाणे.

द्यो. गोप्रमाणे.

रै. पुल्लिंगाप्रमाणे.

नौ. ग्लौप्रमाणे.

**अजंत स्त्रीलिंग समाप्त.**

**अजंत नपुंसकलिंग.**

**अकारांत शब्द.**

प्रथमैकवचनी अमादेश व पूर्वरूप. द्विवचनीं शी आदेश व गुण. बहुवचनीं शी आदेश, नुमागम व उपधादीर्घ. याप्रमाणे द्वितीया. बाकी रामशब्दाप्रमाणे.

## ज्ञान.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ज्ञानं | ज्ञाने | ज्ञानानि | १ |
| = | = | = | २ |
| ज्ञानेन | ज्ञानाभ्याम् | ज्ञानैः | ३ |
| ज्ञानाय | = | ज्ञानेभ्यः | ४ |
| ज्ञानात् | = | = | ५ |
| ज्ञानस्य | ज्ञानयोः | ज्ञानानाम् | ६ |
| ज्ञाने | = | ज्ञानेषु | ७ |
| हे ज्ञान | हे ज्ञाने | हे ज्ञानानि | सं० |

याप्रमाणें धन, वन*, फल, हिरण्य, लोह, जल, सुवर्ण इत्यादि

## कतर.

प्रथमा, द्वितीया याच्या एकवचनी अदडादेश, टिलोप.

| ए. | द्वि. व | ब. | |
|---|---|---|---|
| कतरद्, कतरत् | कतरे | कतराणि | १ |
| = | = | | २ |

हे कतरत् बाकी पुल्लिंगीप्रमाणे.

याप्रमाणे कतमत्, इतरत्, अन्यत्, अन्यतरत्.

अन्यतम शब्दाचें रूप अन्यतमं असेंच होतें. एकतर शब्दाचें एकतरं इत्यादि०.

## अजर.

प्रथमैकवचनी अमादेश केल्यानंतर सन्निपातपरिभाषेकरून जरसादेश होत नाहीं.

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| अजरम् | अजरसी, अजरे | अजरासि, अजराणि | १ |
| अजरम्, अजरसम् | = | = | २ |

बाकी पुल्लिंगीप्रमाणे.

## ह्रदय.

द्वितीया बहुवचनादि विभक्तिअसता विकल्पेंकरून ह्रदयशब्दाला ह्रद् आदेश होतो

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ह्रदयं | ह्रदये | ह्रदयानि | १ |
| = | = | ह्रांदि, ह्रदयानि | २ |
| ह्रदा, ह्रदयेन | ह्रद्भ्या, ह्रदयाभ्या | ह्रद्भिः ह्रदयैः | ३ |
| ह्रदे, ह्रदयाय | = | ह्रद्भ्यः ह्रदयेभ्यः | ४ |
| ह्रदः, ह्रदयात् | = | = | ५ |
| = ह्रदयस्य | ह्रदोः, ह्रदययोः | ह्रदां ह्रदयानां | ६ |
| ह्रदि, ह्रदये | = | = ह्रत्सु ह्रदयेषु | ७ |
| हे ह्रदय० इ० | | सं० | |

## उदक

द्वितीया बहुवचनादि विभक्तींत उदक शब्दास विकल्पेंकरून उदन् आदेश होतो.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| उदकं | उदके | उदकानि | १ |
| = | = | उदानि, उदकानि | २ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| उद्ना, उदकेन | उदभ्यां, उदकाभ्यां | उदभिः, उदकैः | ३ |
| उद्ने + उदकाय | =, = | उदभ्यः, उदकेभ्यः | ४ |
| उद्नः, उदकात् | = = | = = | ५ |
| =, उदकस्य | उद्नोः, उदकयोः | उद्नां + उदकानां | ६ |
| उद्नि + उदनि + उदके | =, = | उदसु, उदकेषु | ७ |
| हे उदक० इ० | | सं०. | |

## आस्य.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| आस्यं | आस्ये | आस्यानि | १ |
| = | = | आसानि, आस्यानि | २ |
| आस्ना, आस्येन | आसभ्याम्, आस्याभ्याम् | आसभिः, आस्यैः | ३ |
| आस्ने, आस्याय | = | आसभ्यः, आस्येभ्यः | ४ |
| आस्नः, आस्यात् | = | =, = | ५ |
| =, आस्यस्य | आस्नोः, आस्ययोः | आस्नां, आस्यानां | ६ |
| आस्नि, आसनि, आस्ये | =, = | आससु, आस्येषु | ७ |
| हे आस्य इत्यादि. | | सं०. | |

## मांस.

द्वितीया बहुवचनादि विभक्तिअसतां ह्या शब्दाला मांस् आदेश

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| मासम् | मासे | मासानि | १ |
| = | = | मांसि, मांसानि | २ |
| मांसा, मांसेन | मान्भ्यां, मांसाभ्यां | मान्भिः + मासैः | ३ |
| मासे + मांसाय इत्यादि० | | | |

### श्रीप. ज्ञानशब्दाप्रमाणें.

श्रीपा शब्दास नपुंसकीं ऱ्हस्व होतो ह्मणून श्रीपं असें रूप होतें.

## इकारांत शब्द.

### वारि.

प्रथमा आणि द्वितीया यांच्या एकवचनी सु व अम् यांचा लोप द्विवचनादि अजादिविभक्ति पुढे असतां नुमागम. षष्ठीबहुवचनीं नुडागम व दीर्घ. संबोधनी. पक्षीं गण.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| वारि | वारिणी | वारीणि | १ |
| = | = | = | २ |
| वारिणा | वारिभ्यां | वारिभिः | ३ |
| वारिणे | वारिभ्यां | वारिभ्यः | ४ |
| वारिणः | = | = | ५ |
| = | वारिणोः | वारीणाम् | ६ |
| वारिणि | वारिणोः | वारिषु | ७ |
| हे वारि, हे वारे इ० | | सं० | |

### अनादि.

तृतीयैकवचनादि अजादिविभक्ति पुढे असतां पुंवद्भाव विकल्पें करून होतो, त्यामुळे रूपभेद होतो. तो असा—अनादये+अनादिने ४ अनादेः+अनादिनः ५,६ अनाद्योः, अनादिनोः ६+७ बाकी वारिशब्दाप्रमाणे.

### दधि.

तृतीयाअजादिविभक्ति पुढें असता यास अनडादेश, व अकार लोप. सप्तमी-एक० विकल्पाने अकार लोप. बाकी वारिशब्दाप्रमाणं

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| दधि | दधिनी | दधीनि | १ |
| = | = | = | २ |

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| अजरम् | अजरसी<br>अजरे | अजरांसि<br>अजराणि | १ |
| अजरम्<br>अजरसम् | = | = | २ |

बाकी पुल्लिंगीप्रमाणे.

### ऱ्हदय.

द्वितीया बहुवचनादि विभक्तिअसता विकल्पेंकरून ऱ्हदयशब्दाला ऱ्हद् आदेश होतो

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ऱ्हदयं | ऱ्हदये | ऱ्हदयानि | १ |
| = | = | ऱ्हंदि, ऱ्हदयानि | २ |
| ऱ्हदा, ऱ्हदयेन | ऱ्हद्भ्या<br>ऱ्हदयाभ्या | ऱ्हद्भिः ऱ्हदयैः | ३ |
| ऱ्हदे, ऱ्हदयाय | = | ऱ्हद्भ्यः ऱ्हदयेभ्यः | ४ |
| ऱ्हदः, ऱ्हदयात् | = | = | ५ |
| = ऱ्हदयस्य | ऱ्हदोः, ऱ्हदययोः | ऱ्हदां ऱ्हदयानां | ६ |
| ऱ्हदि, ऱ्हदये | = | = ऱ्हत्सु ऱ्हदयेषु | ७ |
| हे ऱ्हदय० इ० | | सं० | |

### उदक

द्वितीया बहुवचनादि विभक्तींत उदक शब्दास विकल्पेंकरून उदन् आदेश होतो.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| उदकं | उदके | उदकानि | १ |
| = | = | उदानि, उदकानि | २ |

३

| | | |
|---|---|---|
| प्रध्या, प्रधिना | प्रधिभ्या | प्रधिभिः ३ |
| प्रध्ये, प्रधिने | = | प्रधिभ्यः ४ |
| प्रध्यः, प्रधिनः | = | = ५ |
| =, = | प्रध्योः, प्रधिनोः | प्रध्यां, प्रधीना ६ |
| प्रध्यि, प्रधिनि | =, = | प्रधिषु ७ |
| हे प्रधि, हे प्रधे इ० | | स०. |

## उकारांत शब्द

### मधु.

ह्यांत अजादि विभक्ति पुढे असतां नुमागम होतो

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| मधु | मधुनी | मधूनि १ |
| = | = | = २ |
| मधुना | मधुभ्याम् | मधुभिः ३ |
| मधुने | = | मधुभ्यः ४ |
| मधुनः | = | = ५ |
| = | मधुनोः | मधूना ६ |
| मधुनि | = | मधुषु ७ |
| हे मधो, हे मधु इत्यादि | | सं० |

याप्रमाणे अंबु, त्रपु, वसु, इत्यादि.

### सानु

द्वितीयाबहुवचनादि विभक्ति पुढे असता सानुशब्दास स्नु आदेश होतो.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सानु | सानुनी | सानूनि १ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| सानु | सानुनी | स्नूनि, सानूनि | २ |
| स्नुना, सानुना | स्नुभ्यां, सानुभ्यां | स्नुभिः, सानुभिः | ३ |
| स्नुने, सानुने | =, = | स्नुभ्यः, सानुभ्यः | ४ |
| स्नुनः, सानुनः | =, = | =, = | ५ |
| =, = | स्नुनोः, सानुनोः | स्नूनां, सानूनां | ६ |

स्नुनि, सानुनि इत्यादि. मधु शब्दाप्रमाणें.

## प्रियक्रोष्टु

ह्यांत तृतीयादि अजादि विभक्ति पुढे असता पुंवद्भाव, पक्षी विकल्पेंकरून तृज्वद्भाव, पुंवद्भाव नाही त्यापक्षी नुमागम. षष्ठीबहुवचनी पक्षद्वयसाधारण नुडागमच होतो

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रियक्रोष्टु | प्रियक्रोष्टुनी | प्रियक्रोष्टूनि | १ |
| = | = | = | २ |
| प्रियक्रोष्ट्रा, प्रियक्रोष्टुना | प्रियक्रोष्टुभ्यां | प्रियक्रोष्टुभिः | ३ |
| प्रियक्रोष्ट्रे, प्रियक्रोष्टवे, प्रियक्रोष्टुने | = | प्रियक्रोष्टुभ्यः | ४ |
| प्रियक्रोष्टुः, प्रियक्रोष्टोः, प्रियक्रोष्टुनः | = | = | ५ |
| = | प्रियक्रोष्टोः, प्रियक्रोष्ट्वोः, प्रियक्रोष्टुनोः | प्रियक्रोष्टूनां | ६ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| प्रियक्रोष्टरि, प्रियक्रोष्टौ, प्रियक्रोष्टुनि | प्रियक्रोष्टोः, प्रियक्रोष्ट्वोः, प्रियक्रोष्टुनोः | प्रियक्रोष्टष | ७ |
| हे प्रियकोष्टो, हे प्रियकोष्टु | = | सं० | |

## सुलू शब्द.

नपुसकी ऱ्हस्व, तृतीयादि अजादि विभक्ति पुढें असतां पुंवद्भाव पक्षीं यणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुलु | सुलुनी | सुलूनि | १ |
| = | = | = | २ |
| सुलुना, सुल्वा | सुलुभ्यां | सुलुभिः | ३ |
| सुलुने, सुल्वे इत्यादि. | | | |

यांप्रमाणे नखलु, इत्यादि.

## ऋकारांत शब्द.

## धातृ शब्द.

तृतीयादि अजादि विभक्ति पुढें असता यणादिकार्यें, पक्षी नुमागम.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| धातृ | धातृणी | धातॄणि | १ |
| = | = | = | २ |
| धात्रा, धातृणा | धातृभ्याम् | धातृभिः | ३ |
| धात्रे, धातृणे | = | धातृभ्यः | ४ |
| धातुः, धातृणः | = | = | ५ |
| =, = | धात्रोः, धातृणोः | धातॄणां | ६ |

| | | |
|---|---|---|
| धातरि, धातृणि | धात्रोः, धातृणोः | धातृषु ७ |
| हे धातृ, हे धातः इ० | | सं०. |

याप्रमाणें ज्ञातृ, कर्तृ इत्यादि.

## ओकारांत प्रद्योशब्द.

नपुसकात ओकाराला ऱ्हस्व उकार होतो.

| | | |
|---|---|---|
| प्रद्यु | प्रद्युनी | प्रद्यूनि १ |
| = | = | = |

प्रद्युना इत्यादि मधु शब्दाप्रमाणे.

| | |
|---|---|
| हे प्रद्यु, हे प्रद्यो इ० | सं०. |

## ऐकारांत प्रै शब्द

ऐकाराला ऱ्हस्वादेश इकार हलादि विभक्ति पुढें असता आकारादेश.

| ए. | द्वि | ब. |
|---|---|---|
| प्ररि | प्ररिणी | प्ररीणि १ |
| = | = | = २ |
| प्ररिणा | प्राभ्याम् | प्राभिः ३ |
| प्ररिणे | = | प्राभ्यः ४ |
| प्ररिणः | = | = ५ |
| = | प्ररिणोः | प्राणां / प्ररीणां } मतभेदानें विकल्प. |
| प्ररिणि | = | प्रासु ७ |
| हे प्ररि, हे प्ररे इत्यादि. | | सं०. |

## औकारांत सुनौशब्द

औकाराला ऱ्हस्व उकार होतो.

| | | |
|---|---|---|
| सुनु | सुनुनी | सनूनि १ |
| = | = | = २ |

मुनुना इत्यादि मधुशब्दाप्रमाणे

**अजंत नपुंसकलिंगीशब्द समाप्त.**

---

## हलंत पुल्लिंगी शब्द.

### हकारांत शब्द

### लिह् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप, हकाराला ढकार; जश्त्व आणि विकल्पाने चर्त्व ह- लादि विभक्ति पुढे असता सर्वत्र हकाराला ढकार, त्यास जश्त्वेकरून डकार; सप्तमी बहुवचनी चर्त्वेकरून टकार.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| लिट्, लिड् | लिहौ | लिहः १ |
| लिह | = | = २ |
| लिहा | लिड्भ्याम् | लिड्भिः ३ |
| लिहे | = | लिड्भ्यः ४ |
| लिहः | = | = ५ |
| = | लिहोः | लिहाम् ६ |
| लिहि | = | लिट्सु, लिट्त्सु ७ |
| हे लिट्, हे लिड् | हे लिहौ | हे लिहः सबो०. |

### दुह् शब्द

प्रथमैकवचनी सुलोप, हकाराला घकार आणि दकाराला धकार, घकाराला जश्त्वेकरून गकार, त्याला विकल्पाने चर्त्वेकरून ककार. हलादि

विभक्तिपुढें असतां हकाराला घकार आणि दकाराला धकार. जश्त्वेंकरून घकाराला गकार; सप्तमीबहुवचनी षत्व आणि चर्त्व.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| धुक्, धुग् | दुहौ | दुहः | १ |
| दुहम् | = | = | २ |
| दुहा | धुग्भ्याम् | धुग्भिः | ३ |
| दुहे | धुग्भ्याम् | धुग्भ्यः | ४ |
| दुहः | = | = | ५ |
| = | दुहोः | दुहाम् | ६ |
| दुहि | = | धुक्षु | ७ |
| हे धुक् इ० | | सं०. | |

## द्रुह् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप; हकाराला विकल्पेंकरून घकार, पक्षी ढकार; घत्वपक्षी जश्त्वेकरून गकार, विकल्पाने चर्त्वेंकरून ककार. दकाराला धकार; ढत्वपक्षीं जश्त्वेकरून डकार, चर्त्वेंकरून विकल्पाने टकार, हलादिविभक्ति पुढें असता सर्वत्र विकल्पेकरून धकार, पक्षी ढकार. घत्वपक्षी जश्त्वेंकरून गकार. ढत्वपक्षीं जश्त्वे करून डकार. सप्तमी बहुवचनी घत्वपक्षी षत्वचर्त्व. ढत्वपक्षी चर्त्वेंकरून टकार.

| ए. | द्वि. | ब. | |
|---|---|---|---|
| ध्रुक्, ध्रुग्, ध्रुट्, ध्रुड् | द्रुहौ | द्रुहः | १ |
| द्रुहम् | = | = | २ |
| द्रुहा | ध्रुग्भ्याम्, ध्रुड्भ्याम् | ध्रुग्भिः, ध्रुड्भिः | ३ |
| द्रुहे | = | ध्रुग्भ्यः ध्रुड्भ्यः | ४ |
| द्रुहः | = | = | ५ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| = | द्रुहोः | द्रुहाम् | ६ |
| द्रुहि | = | ध्रुक्षु, ध्रुट्सु<br>ध्रुट्स, ध्रुट्त्सु | ७ |
| हे ध्रुक्, हे ध्रुट् इत्यादि | | | सं० |

याप्रमाणे मुह्, स्नुह्, स्निह् इत्यादि शब्द.

## बिश्ववाह् शब्द.

द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असतां मध्यें वकाराला उकार, पूर्वरूप आणि वृद्धि. बाकी पूर्वीप्रमाणे

| ए. | द्वि | ब. | |
|---|---|---|---|
| विश्ववाट्<br>विश्ववाड् | विश्ववाहौ | विश्ववाहः | १ |
| विश्ववाहम् | = | विश्वौहः | २ |
| विश्वौहा | विश्ववाड्भ्याम् | विश्ववाड्भिः | ३ |
| विश्वौहे | = | विश्ववाड्भ्यः | ४ |
| विश्वौहः | = | = | ५ |
| = | विश्वौहोः | विश्वौहाम् | ६ |
| विश्वौहि | = | विश्ववाट्सु<br>विश्ववाट्त्सु | ७ |
| हे विश्ववाट् इ० | | स० | |

याप्रमाणे हव्यवाह्, श्वेतवाह्, इत्यादि शब्द.

## अनडुह् शब्द.

प्रथमैकवचनी आमागम, व नुमागम आणि यणादेश, सुलोप, आणि संयोगातलोप. प्रथमेच्या द्विवचनापासून द्वितीयेच्या द्विवचनपर्यंत आमागम व यणादेश. तृतीयादि हलादि विभक्तिपुढेअसता हकाराला दकार. संबोधनैकवचनीं अमागम, नुमागम आणि सुलोप.

| ए. | द्वि. | ब. |
|---|---|---|
| अनड्वान् | अनड्वाहौ | अनड्वाहः १ |
| अनड्वाहम् | = | अनडुहः २ |
| अनडुहा | अनडुद्भ्याम् | अनडुद्भिः ३ |
| अनडुहे | = | अनडुद्भ्यः ४ |
| अनडुहः | = | = ५ |
| अनडुहः | अनडुहोः | अनडुहां ६ |
| अनडुहि | = | अनडुत्सु ७ |
| हे अनड्वन् | हे अनड्वाहौ | हे अनड्वाहः सं०. |

## तुरासाह् शब्द.

प्रथमैकवचनीं हकाराला ढकार, जश्त्वेंकरून डकार, आणि चर्त्वेंकरून विकल्पानें टकार. सकाराला षकार. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असतां हकाराला ढकार, जश्त्वेंकरून डकार. सकाराला षकार.

| ए. | द्वि | ब. |
|---|---|---|
| तुराषाट् / तुराषाड् | तुरासाहौ | तुरासाहः १ |
| तुरासाहम् | = | = २ |
| तुरासाहा | तुराषाड्भ्याम् | तुराषाड्भिः ३ |
| तुरासाहे | = | तुराषाड्भ्यः ४ |
| तुरासाहः | = | = ५ |
| = | तुरासाहोः | तुरासाहाम् ६ |
| तुरासाहि | = | तुराषाट्सु ७ |
| हे तुराषाट् इ० | | सं०. |

## सुदिव् शब्द.

प्रथमैकवचन पुढे असतां वकाराला औकारादेश, यणादेश, आणि रुत्व विसर्ग. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढ असता वकाराला उकार व यणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुद्यौः | सुदिवौ | सुदिवः | १ |
| सुदिवम् | = | = | २ |
| सुदिवा | सुद्युभ्याम् | सुद्युभिः | ३ |
| सुदिवे | सुद्युभ्याम् | सुद्युभ्यः | ४ |
| सुदिवः | = | = | ५ |
| = | सुदिवोः | सुदिवाम् | ६ |
| सुदिवि | = | सुद्युषु | ७ |
| हे सुद्यौः इ० | | स० | |

## चतुर् शब्द नित्य बहुचनात.

प्रथमापुढे असता आमागम व यणादेश. षष्ठी बहुवचनाला नुडागम व णत्व

| ब० | |
|---|---|
| चत्वार: | १ |
| चतुरः | २ |
| चतुर्भिः | ३ |
| चतुर्भ्यः | ४ |
| = | ५ |
| चतुर्णाम् | ६ |
| चतुर्षु | ७ |

## प्रियचतुर् शब्द.

सर्व नामस्थान पुढें असतां आमागम व यणादेश. संबोधनैक वचन पुढें असता अमागम व यणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रियचत्वाः | प्रियचत्वारौ | प्रियचत्वारः | १ |
| प्रियचत्वारम् | = | प्रियचतुरः | २ |
| प्रियचतुरा | प्रियचतुर्भ्याम् | प्रियचतुर्भिः | ३ |
| प्रियचतुरे | = | प्रियचतुर्भ्यः | ४ |
| प्रियचतुरः | = | = | ५ |
| = | प्रियचतुरोः | प्रियचतुराम् | ६ |
| प्रियचतुरि | = | प्रियचतुर्षु | ७ |
| हेप्रियचत्वः ह० | | सं०. | |

## कमल् शब्द.

( कमलं कमलांवा आचक्षाणः कमल् ) प्रथमैकवचनी सुलोप

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| कमल् | कमलौ | कमलः | १ |
| कमलम् | = | = | २ |
| कमला॰ | कमल्भ्या इत्यादि. | | |

## प्रशाम् शब्द.

प्रथमैकवचन पुढें असता मकाराला नकारादेश, सुलोप. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढें असता मकाराला नकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रशान् | प्रशामौ | प्रशामः | १ |
| प्रशामम् | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| प्रशामा | प्रशान्भ्याम् | प्रशान्भिः ३ |

प्रशामे इत्यादि०

## किम् शब्द.

किम् शब्दाला ककारादेश. बाकी सर्व शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| कः | कौ | के १ |
| कं | = | कान् २ |
| केन | काभ्याम् | कैः ३ |
| कस्मै | = | केभ्यः ४ |
| कस्मात् | = | = ५ |
| कस्य | कयोः | केषां ६ |
| कस्मिन् | = | केषु ७ |

यास संबोधन नाही

## इदम् शब्द.

प्रथमैकवचन पुढे असता मकाराला मकारादेश, इद् भागाला अय् आदेश, व सुलोप. प्रथमाद्विवचनापासून द्वितीयाबहुवचनापर्यंत मकाराला अकारादेश, पररूप, आणि दकाराला मकारादेश. तृतीयादि अजादि विभक्ति पुढे असता अत्व, पररूप आणि इद् भागाला अनादेश. तृतीयैकवचनाला इनादेश व गुण. हलादि विभक्ति पुढे असता इद् भागाचा लोप तृतीयादि बहुवचनाला एकारादेश. षष्ठी बहुवचनाला सुडागम व प्रकृतीला एत्व. समग्र द्वितीया, तृतीयेचे एकवचन, आणि षष्ठी व सप्तमी यांचे द्विवचन हीं पुढे असता अन्वादेश असता एनादेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| अयम् | इमौ | इमे १ |
| इमम्, एनम् | =एनौ | इमान्, एनान् २ |

| | | |
|---|---|---|
| अनेन, एनेन | आभ्याम् | एभिः ३ |
| अस्मै | = | एभ्यः ४ |
| अस्मात् | = | = ५ |
| अस्य | अनयोः, एनयोः | एषाम् ६ |
| अस्मिन् | =, = | एषु ७ |

त्यदादिक सर्व नामास बहुत करून संबोधन नाही.

## सुगण् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सुगण् | सुगणौ | सुगणः १ |
| सुगणम् | = | = २ |
| सुगणा | सुगण्भ्याम् | सुगण्भिः ३ |
| सुगणे | = | सुगण्भ्यः ४ |
| सुगणः | = | = ५ |
| = | सुगणोः | सुगणाम् |
| सगणि | = | सुगण्सु, सुगणट्सु, सुगणट्त्सु ७ |
| हे सुगण् इ० | | सं०. |

## राजन् शब्द.

प्रथमैकवचनी उपधादीर्घ, सुलोप व नलोप. द्वितीयाद्विवचनपर्यंत उपधादीर्घ. द्वितीयाबहुवचनी अकार लोप, व नकाराला ञकार. याप्रमाणे अजादिविभक्ति पुढे असता अकार लोप व नकाराला ञकार; हलादि विभक्ति पुढे असतां नकार लोप. सप्तमीच्या एकवचनी विकल्पेकरून अकारलोप संबोधनैकवचनी नलोपाभाव, दीर्घाभाव व सुलोप.

## प्रियचतुर् शब्द.

सर्व नामस्थान पुढें असतां आमागम व यणादेश. संबोधनैक वचन पुढें असता अमागम व यणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रियचत्वाः | प्रियचत्वारौ | प्रियचत्वारः | १ |
| प्रियचत्वारम् | = | प्रियचतुरः | २ |
| प्रियचतुरा | प्रियचतुर्भ्याम् | प्रियचतुर्भिः | ३ |
| प्रियचतुरे | = | प्रियचतुर्भ्यः | ४ |
| प्रियचतुरः | = | = | ५ |
| = | प्रियचतुरोः | प्रियचतुराम् | ६ |
| प्रियचतुरि | = | प्रियचतुर्षु | ७ |
| हेप्रियचत्वः इ० | | सं०. | |

## कमल् शब्द.

( कमलं कमलांवा आचक्षाणः कमल् ) प्रथमैकवचनी सुलोप

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| कमल् | कमलौ | कमलः | १ |
| कमलम् | = | = | २ |
| कमला. | कमल्भ्या इत्यादि. | | |

## प्रशाम् शब्द.

प्रथमैकवचन पुढें असता मकाराला नकारादेश, सुलोप. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढें असता मकाराला नकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्रशान् | प्रशामौ | प्रशामः | १ |
| प्रशामम् | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| यज्वानम् | यज्वानौ | यज्वनः २ |
| यज्वना | यज्वभ्याम् | यज्वभिः ३ |
| यज्वने | = | यज्वभ्यः ४ |
| यज्वनः | = | = ५ |
| = | यज्वनोः | यज्वनाम् ६ |
| यज्वनि | = | यज्वसु ७ |
| हे यज्वन् इ० | | सं०. |

## ब्रह्मन् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| ब्रह्मा | ब्रह्माणौ | ब्रह्माणः १ |
| ब्रह्माणम् | = | ब्रह्मणः २ |
| ब्रह्मणा | ब्रह्मभ्याम् | ब्रह्मभिः ३ |

ब्रह्मण इत्यादि यज्वन्शब्दाप्रमाणे.

## वृत्रहन् शब्द.

प्रथमैकवचनी उपधादीर्घ, सुलोप व नकारलोप. प्रथम द्विवचनापासून द्वितीयाद्विवचनपर्यंत दीर्घाभाव आणि णत्व द्वितीयाबहुवचनापासून अजादि विभक्ति पुढे असता अकार लोप व हकाराला घकार हलादि विभक्ति पुढें असता नकारलोप. सप्तमीच्या एकवचनी विकल्पेकरून अकार लोप.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| वृत्रहा | वृत्रहणौ | वृत्रहणः १ |
| वृत्रहणम् | = | वृत्रघ्नः २ |
| वृत्रघ्ना | वृत्रहभ्याम् | वृत्रहभिः ३ |
| वृत्रघ्ने | = | वृत्रहभ्यः ४ |

| | | |
|---|---|---|
| वृत्रघ्नः | वृत्रहभ्याम् | वृत्रहभ्यः ५ |
| = | वृत्रघ्नोः | वृत्रघ्नाम् ६ |
| वृत्रघ्नि, वृत्रहणि | = | वृत्रहसु ७ |
| हे वृत्रहन् इ० | | सं०. |

इन्नत शार्ङिन् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| शार्ङी | शार्ङिणौ | शार्ङिणः १ |
| शार्ङिणम् | = | = २ |
| शार्ङिणा | शार्ङिभ्याम् | शार्ङिभिः ३ |
| शार्ङिणे | = | शार्ङिभ्यः ४ |
| शार्ङिणः | = | = ५ |
| = | शार्ङिणोः | शार्ङिणाम् ६ |
| शार्ङिणि | = | शार्ङिषु ७ |
| हे शार्ङिन् इ० | | सं०. |

याप्रमाणे, यशस्विन्, तपस्विन्, मनस्विन्, करिन्, इ०.

अर्यमन् शब्द. (वृत्रहन्शब्दाप्रमाणे.)

| | | |
|---|---|---|
| अर्यमा | अर्यमणौ | अर्यमणः १ |
| अर्यमणम् | = | अर्यम्णः २ |
| अर्यम्णा | अर्यमभ्याम् | अर्यमभिः ३ |
| अर्यम्णे | = | अर्यमभ्यः ४ |
| अर्यम्णः | = | = ५ |
| = | अर्यम्णोः | अर्यम्णाम् ६ |
| अर्यम्णि, अर्यमणि | = | अर्यमसु ७ |
| हे अयमन् इ० | | सं०. |

## पूषन् शब्द.

अर्यमन्शब्दाप्रमाणें.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| पूषा | पूषणौ | पूषणः | १ |
| पूषणम् | = | पूष्णः | २ |
| पूष्णा | पूषभ्याम् | पूषभिः | ३ |
| पूष्णे | = | पूषभ्यः | ४ |
| पूष्णः | = | = | ५ |
| = | पूष्णोः | पूष्णाम् | ६ |
| पूष्णि, पूषणि | = | पूषसु | ७ |
| हे पूषन् इ० | | स० | |

## मघवन् शब्द

ह्या शब्दाला विकल्पाने तृ असा अतादेश होतो प्रथमैकवचनी नुमागम, उपधादीर्घ, सुलोप, आणि संयोगात लोप. प्रथमाद्विवचनापासून द्वितीयाद्विवचनापर्यंत नुमागम

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| मघवान् | मघवतौ | मघवंतः | १ |
| मघवंतम् | = | मघवतः | २ |
| मघवता | मघवद्भ्याम् | मघवाद्भिः | ३ |
| मघवते | = | मघवद्भ्यः | ४ |
| मघवतः | = | = | ५ |
| = | मघवतोः | मघवताम् | ६ |
| मघवति | = | मघवत्सु | ७ |
| हे मघवन् इ० | | सं० | |

तृत्वाभावपक्षीं मघवन् शब्द द्वितीयाद्विवचनपर्यंत राजन् शब्दाप्र० द्वितीयाबहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असतां संप्रसारणकरून वकाराला उकार, पूर्वरूप, आणि गुणादेश बाकी राजन् शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| मघवा | मघवानौ | मघवानः | १ |
| मघवानम् | = | मघोनः | २ |
| मघोना | मघवभ्याम् | मघवभिः | ३ |
| मघोने | = | मघवभ्यः | ४ |
| मघोनः | = | = | ५ |
| = | मघोनोः | मघोना | ६ |
| मघोनि | = | मघवसु | ७ |
| हे मघवन् इ० | | | सं० |

श्वन् शब्द

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| श्वा | श्वानौ | श्वानः | १ |
| श्वानम् | श्वानौ | शुनः | २ |
| शुना | श्वभ्याम् | श्वभिः | ३ |
| शुने | = | श्वभ्यः | ४ |
| शुनः | = | = | ५ |
| = | शुनोः | शुनाम् | ६ |
| शुनि | = | श्वसु | ७ |
| हे श्वन् इ० | | | सं०. |

### युवन् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| युवा | युवानौ | युवानः | १ |
| युवानम् | = | यूनः | २ |
| यूना | युवभ्याम् | युवभिः | ३ |
| यूने | = | युवभ्यः | ४ |
| यूनः | = | = | ५ |
| = | यूनोः | यूना | ६ |
| यूनि | = | युवसु | ७ |
| हे युवन् इ० | | | सं०. |

### अर्वन् शब्द.

प्रथमाद्विवचनापासून नकाराला त् आदेश. बाकी मघवच्छब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| अर्वा | अर्वंतौ | अर्वंतः | १ |
| अर्वंतम् | = | अर्वतः | २ |
| अर्वता | अर्वद्भ्याम् | अर्वद्भिः | ३ |
| अर्वते | = | अर्वद्भ्यः | ४ |
| अर्वतः | = | = | ५ |
| = | अर्वतोः | अर्वताम् | ६ |
| अर्वति | = | अर्वत्सु | ७ |
| हे अर्वन् इ०. | | | सं० |

अनर्वा शब्द यज्वनशब्दाप्रमाणे.

### पथिन् शब्द.

प्रथमैकवचनी नकाराला आकारादेश, इकाराला अकारादेश, आणि

थकाराला न्थादेश, आणि रुत्व विसर्ग. याचप्रमाणे संबुद्धि. प्रथमेच्या द्विवचनापासून द्वितीयाद्विवचनपर्यंत इकाराला अकारादेश. थकाराला न्थादेश, व उपधादीर्घ, द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता इन् भागाचा लोप तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता नकार लोप.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| पन्थाः | पन्थानौ | पन्थानः | १ |
| पन्थानम् | पन्थानौ | पथः | २ |
| पथा | पथिभ्याम् | पथिभिः | ३ |
| पथे | = | पथिभ्यः | ४ |
| पथः | = | = | ५ |
| = | पथोः | पथाम् | ६ |
| पथि | = | पथिषु | ७ |
| हे पन्थाः इ० | | स० | |

याप्रमाणेच मन्थाशब्द.

## ऋभुक्षिन् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ऋभुक्षाः | ऋभुक्षाणौ | ऋभुक्षाणः | १ |
| ऋभुक्षाणम् | = | ऋभुक्षणः | २ |
| ऋभुक्ष्णा | ऋभुक्षिभ्याम् | ऋभुक्षिभिः | ३ |
| ऋभुक्ष्णे | = | ऋभुक्षिभ्यः | ४ |
| ऋभुक्ष्णः | = | = | ५ |
| = | ऋभुक्ष्णोः | ऋभुक्ष्णाम् | ६ |
| ऋभुक्ष्णि | = | ऋभुक्षिषु | ७ |
| हे ऋभुक्षाः इ० | | सं० | |

## पंचन् शब्द, नित्य बहुवचनीं

प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी जस् व शस् याचा लोप सर्वत्र नलोप षष्ठी बहुवचनीं नुडागम.

पंच १
= २
पंचभिः ३
पचभ्यः ४
= ५
पंचानाम् ६
पंचसु ७

**याप्रमाणे सप्तन् नवन् दशन् इत्या०**

### अष्टन् शब्द नित्य बहुवचनात

अष्टन् शब्दाची प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी विकल्पाने आत्व, आणि आत्वपक्षी जस् शस् ह्याना औ आदेश, सवर्णदीर्घ व वृद्धि. आत्वाभावपक्षी सर्वत्र पंचन् शब्दाप्रमाणे हलादि विभक्ति पुढे असता विकल्पाने आत्व.

अष्टौ, अष्ट १
=, = २
अष्टाभिः, अष्टभिः ३
अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः ४
=, = ५
अष्टानाम् ६
अष्टासु, अष्टसु ७

## बुध् शब्द. (बुध् जाणणें)

प्रथमैक वचनी बकाराला भकार. धकाराला जश्त्वेंकरून दकार, आणि चर्त्वेंकरून विकल्पानें तकार, आणि सुलोप हलादि विभक्ति पुढें असता बकाराला भकार, आणि धकाराला जश्त्वेंकरून दकार.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| भुत्, भुद् | बुधौ | बुधः १ |
| बुधम् | = | = २ |
| बुधा | भुद्भ्याम् | भुद्भिः ३ |
| बुधे इत्यादि० | | |

## युज् शब्द

प्रथमैकवचनी नुमागम, सुलोप, संयोगांत लोप. नकाराला कुत्वेंकरून ङकार द्वितीयाद्विवचनपर्यंत नुमागम नकाराला अनुस्वार अनुस्वाराला परसवर्णेंकरून ञकार. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता जकाराला गकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| युङ् | युञ्जौ | युञ्जः १ |
| युञ्जम् | = | युजः २ |
| युजा | युग्भ्याम् | युग्भिः ३ |
| युजे | = | इत्यादि ४ |

## सुयुज् शब्द

प्रथमैकवचनी सुलोप, कुत्वेंकरून गकार, आणि विकल्पानें ककार. बाकी युज्शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सुयुक्, सुयुग् | सुयुजौ | सुयुजः १ |
| सुयुजम् | = | = २ |
| सुयुजा | सुयुग्भ्या | सुयुग्भिः ३ |
| सुयुजे इत्यादि. | | |

## खज् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप व जकारलोप.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| खन् | खञ्जौ | खञ्जः १ |
| खञ्जम् | = | = २ |
| खञ्जा | खन्भ्याम् | खन्भिः ३ |
| खञ्जे इत्या० | | |

## राज् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप, जकाराला षकार, षकाराला डकार, आणि डकाराला विकल्पाने टकार हलादि विभक्ति पुढे असता जकाराला षकार आणि षकाराला डकार.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| राट्, राड् | राजौ | राजः १ |
| राजम् | = | = २ |
| राजा | राड्भ्याम् | राड्भिः ३ |
| राजे | = | राड्भ्यः ४ |
| राजः | = | = ५ |
| = | राजोः | राजाम् ६ |

| | | |
|---|---|---|
| राजि | राजोः | राट्सु, राट्त्सु ७ |
| हे राट्, हेराड् इ० | | सं०. |

याप्रमाणे विभ्राट्, धर्मराट्, सम्राट् इत्या०

**देवेज् शब्द.** (राज्शब्दाप्रमाणे.)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| देवेट्, देवेड् | देवेजौ | देवेजः १ |
| देवेजम् | = | = २ |
| देवेजा | देवेड्भ्याम् | देवेड्भिः ३ |
| देवेजे | = | देवेड्भ्यः ४ |
| देवेजः | = | = ५ |
| = | देवेजोः | देवेजाम् ६ |
| देवेजि | = | देवेट्सु, देवेट्त्सु ७ |
| हे देवेट्, हे देवेड् इ० | | सं०. |

**विश्वसृज् शब्द** (राजशब्दाप्रमाणे)

| | | |
|---|---|---|
| विश्वसृट्, विश्वसृड् | विश्वसृजौ | विश्वसृजः १ |
| विश्वसृजम् | = | = २ |
| विश्वसृजा | विश्वसृड्भ्याम् | विश्वसृड्भिः ३ |

विश्वसृजे इत्यादि० याप्रमाणे परिमृज्

**विभ्राज् शब्द**

प्रथमैकवचनी जकाराला कुत्वेकरून गकार, गकाराला विकल्पाने ककार. हलादि विभक्ति पुढे असता जकाराला गकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| विभ्राक्, विभ्राग् | विभ्राजौ | विभ्राजः | १ |
| विभ्राजम् | = | = | २ |
| विभ्राजा | विभ्राग्भ्याम् | विभ्राग्भिः | ३ |
| विभ्राजे इत्यादि० | | | |

## परिव्राज् शब्द (राज्शब्दाप्रमाणे)

| | | | |
|---|---|---|---|
| परिव्राट्, परिव्राड् | परिव्राजौ | परिव्राजः | १ |
| परिव्राजम् | = | = | २ |
| परिव्राजा | परिव्राड्भ्याम् | परिव्राड्भिः | |
| परिव्राजे इत्यादि | | | |

## विश्वराज् शब्द.

प्रथमैकवचनी, आणि हलादि विभक्ति पुढे असता मध्ये विश्वशब्दांतल्या अकाराला दीर्घादेश जकाराला षकार, आणि षकाराला डकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| विश्वाराट्, विश्वाराड् | विश्वराजौ | विश्वराजः | १ |
| विश्वराजम् | = | = | २ |
| विश्वराजा | विश्वाराड्भ्या | विश्वाराड्भिः | ३ |
| विश्वराजे | = | विश्वाराड्भ्यः | ४ इ०. |

## भ्रस्ज् शब्द

प्रथमैक वचनी सुलोप, सकारलोप, जकाराला षकार, षकाराला डकार, आणि विकल्पाने टकार. द्विवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता सकाराला शकार, शकाराला जकार. हलादि विभक्ति पुढे असता सकारलोप, जकाराला षकार. व षकाराला डकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| भृट्, भृड् | भृज्जौ | भृज्जः | १ |
| भृज्जम् | = | = | २ |
| भृज्जा | भृड्भ्याम् | भृड्भिः | ३ |
| भृज्जे | = | भृड्भ्यः | ४ |
| भृज्जः इत्या० | | | |

## ऋत्विज् शब्द.

प्रथमैकवचनी जकाराला कुत्वेकरून गकार. त्याला विकल्पानें ककार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ऋत्विक्, ऋत्विग् | ऋत्विजौ | ऋत्विजः | १ |
| ऋत्विजम् | = | = | २ |
| ऋत्विजा | ऋत्विग्भ्याम् | ऋत्विग्भिः | ३ |
| ऋत्विजे इत्यादि | | | |

## ऊर्ज् शब्द

प्रथमैकवचनी जकाराला गकार, आणि त्याला विकल्पाने ककार.

| | | | |
|---|---|---|---|
| ऊर्क्, ऊर्ग् | ऊर्जौ | ऊर्ज्जः | १ |
| ऊर्ज्जम् | = | = | २ |
| ऊर्ज्जा | ऊर्ग्भ्याम् | ऊर्ग्भिः | ३ |
| ऊर्ज्जे इत्या० | | | |

## दकारांत त्यद् शब्द

प्रथमैकवचनी तकाराला सकार, दकाराला अकार व पररूप, आणि रुत्व विसर्ग सर्व विभक्तिप्रत्यय पुढे असता दकाराला अकार व पररूप बाकी सर्व शब्दाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० | | ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|---|---|---|---|
| स्यः | त्यौ | त्ये | १ | त्यस्य | त्ययोः | त्येषाम् |
| त्यम् | त्यौ | त्यान् | २ | त्यस्मिन् | = | त्येषु |
| त्येन | त्याभ्या | त्यैः | ३ | संबोधन नाही. | | |
| त्यस्मै | = | त्येभ्यः | ४ | | | |
| त्यस्मात | = | = | ५ | | | |

## तद् शब्द (त्यद् शब्दाप्रमाणे.)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सः | तौ | ते | १ |
| तम् | | तान् | २ |
| तेन | ताभ्याम् | तैः | ३ |
| तस्मै | | तेभ्यः | ४ |
| तस्मात् | | = | ५ |
| तस्य | तयाः | तेषाम् | ६ |
| तस्मिन् | | तेषु | ७ |

## यत् शब्द (सर्व शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| यः | यौ | ये | १ |
| यम | | यान् | २ |
| येन | याभ्याम् | यैः | ३ |
| यस्मै | = | येभ्यः | ४ |
| यस्मात् | = | = | ५ |
| यस्य | ययोः | येषा | ६ |
| यस्मिन् | = | येषु | ७ |

## एतद् शब्द (त्यद् शब्दाप्रमाणे)

समग्र द्वितीया, तृतीयेचे एकवचन आणि षष्ठी व सप्तमी यांचे द्विवचन ही पुढे असून अन्वादेश* असता एतद्‌ाला एनादेश होतो

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| एषः | एतौ | एते १ |
| एतम्, एनम् | एतौ, एनौ | एतान्, एनान् २ |
| एतेन, एनेन | एताभ्याम् | एतैः ३ |
| एतस्मै | = | एतेभ्यः ४ |
| एतस्मात् | = | = ५ |
| एतस्य | एतयोः, एनयोः | एतेषां ६ |
| एतस्मिन् | = = | एतेषु ७ |

## युष्मद् शब्द

द्वितीया द्विवचनपर्यंत विभक्तीच्या स्थानी अमादेश प्रथमैकवचनी मपर्यंत (ह्मणजे "युष्म्" इतक्या) भागाच्या स्थानीं त्व आदेश, पररूप, दकार लोप, आणि पूर्वरूप सर्वत्र द्विवचनी मपर्यंत भागाला युव् आदेश तकाराला आकारादेश, सवर्ण दीर्घ प्र० व द्वि० याच्या द्विवचनी पूर्वरूप प्रथमा बहुवचनी मपर्यंत भागाला यूय आदेश पररूप, दकारलोप, आणि पूर्वरूप. सर्वत्र एक वचनी त्व आदेश द्वितीयैकवचनी दकाराला आकारादेश, सवर्ण दीर्घ, पूर्वरूप द्वितीया बहुवचनी शसाच्या अकाराला नकारादेश, सकार लोप, आणि तकाराला आकारादेश, सवर्ण दीर्घ, तृतीया एकवचनी दकाराला आकारादेश व यादेश. चतुर्थीच्या एकवचनी ङेस्थानी अमादेश, मपर्यंत भागाला तुभ्य आदेश, पररूप दकारलोप आणि पूर्वरूप चतुर्थीबहुवचनी भ्यस्

* अन्वादेश ह्मणजे एका कार्याच्या उद्देशानें उच्चारण केलेल्या पदार्थाचें दुसऱ्या कार्याच्या उद्देशानें पुन उच्चारण करणें उदा० अनेन व्याकरणमधीतं (यानें व्याकरण झालें) अथ एनं छन्दोऽध्यापय (आतां यास वेद पढव)

याच्या स्थानी भ्यम् आदेश, दकारलोप. पंचमीच्या एकवचनी अत् आदेश, दकार लोप, पररूप पंचमी बहुवचनी अत् आदेश, दकार लोप, पररूप षष्ठीएकवचनी मपर्यंत भागाला तव आदेश. ङसाला अश् आदेश दकारलोप, पररूप षष्ठी व सप्तमी याच्या द्विवचनी व सप्तमीच्या एकवचनी अयादेश षष्ठीबहुवचनी आम्स्थानी आकम् आदेश, दकार लोप, सवर्णदीर्घ सप्तमीबहुवचनी दकाराला आकारा देश. द्वितीयैकवचनी त्वा आदेश. चतुर्थी आणि षष्ठी याच्या एकवचनी ते आदेश द्वितीया, चतुर्थी आणि षष्ठी याच्या द्विवचनी वाम् आदेश आणि त्याच्या बहुवचनी वस् आदेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| त्वं | युवाम् | यूय १ |
| त्वा, त्वा | युवा, वा | युष्मान्, वः २ |
| त्वया | युवाभ्याम् | युष्माभिः ३ |
| तुभ्यं, ते | =, वा | युष्मभ्यं, वः ४ |
| त्वत् | = | युष्मत् ५ |
| तव, ते | युवयोः, वा | युष्माकं, वः ६ |
| त्वयि | = | युष्मासु ७ |

संबोधन नाही.

## अस्मद् शब्द

प्रथमैकवचनी मपर्यंत (म्हणजे "अस्म्" इतक्या) भागाला अह आदेश. सर्वत्र द्विवचनी आव् आदेश, व आकारादेश बहुवचनी वय आदेश सर्वत्र एकवचनी मपर्यंत भागाला म आदेश. चतुर्थीच्या एकवचनी मपर्यंत भागाला मह्य आदेश षष्ठ्येकवचनी मपर्यंत भागाला मम आदेश बाकीची दकार लोप, पररूपादि कार्ये युष्मच्छब्दाप्रमाणे द्वितीयैकवचनी मा आदेश. चतुर्थी आणि षष्ठी याच्या एकवचनी मे आदेश द्वितीया चतुर्थी आणि षष्ठी याच्या द्विवचनी नौ आदेश. आणि त्याच्या बहुवचनी नस् आदेश

| | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| अह | आवा | वयम् | १ |
| मा, मा | =, नौ | अस्मान्, नः | २ |
| मया | अवाभ्याम् | अस्माभिः | ३ |
| मह्यं, मे | = नौ | अस्मभ्य, नः | ४ |
| मत् | = | अस्मत् | ५ |
| मम, मे | आवयोः, नौ | अस्माकं, नः | ६ |
| मयि | = | अस्मासु | ७ |

संबोधन नाही

## सुपाद् शब्द

प्रथमैकवचनी सुलोप, दकाराला चर्त्वेकरून तकार द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता पाद् शब्दाला पदादेश

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुपात्, सुपाद् | सुपादौ | सुपादः | १ |
| सुपादम् | = | सुपदः | २ |
| सुपदा | सुपाद्भ्याम् | सुपाद्भिः | ३ |
| सुपदे | = | सुपाद्भ्यः | ४ |

सुपदः इ०

## थकारांत अग्निमथ् शब्द

प्र० ए० सुलोप, जश्त्वेकरून दकार, आणि चर्त्वेकरून तकार, हलादि विभक्ति पुढे असता जश्त्वेकरून थकाराला दकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| अग्निमत्, अग्निमद् | अग्निमथौ | अग्निमथः | १ |

| | | |
|---|---|---|
| अग्निमथम् | अग्निमथौ | अग्निमथः २ |
| अग्निमथा | अग्निमद्भ्याम् | अग्निमद्भिः ३ |
| अग्निमथे इ० | | |

## प्राञ्च् शब्द

प्र० ए० नकारलोप, नुमागम, सुलोप, चकारलोप, नकाराला कुत्वेकरून डकार द्वितीयाद्विवचनपर्यंत नकाराला अनुस्वार, आणि अनुस्वाराला परसवर्णेकरून ञकार द्वितीया वहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता अकारलोप व पूर्व स्वराला दीर्घ हलादि विभक्ति पुढे असता कुत्वेकरून चकाराला ककार, आणि जश्त्वेकरून गकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| प्राङ् | प्राञ्चौ | प्राञ्चः १ |
| प्राञ्चम् | = | प्राचः २ |
| प्राचा | प्राग्भ्याम् | प्राग्भिः ३ |
| प्राचे | = | प्राग्भ्यः ४ |
| प्राचः | = | = ५ |
| = | प्राचोः | प्राचाम् ६ |
| प्राचि | = | प्राक्षु ७ |

हे प्राङ् इत्यादि स०

## प्रत्यंच् शब्द. (प्राञ्च् शब्दाप्रमाणे.)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| प्रत्यङ् | प्रत्यञ्चौ | प्रत्यञ्चः १ |
| प्रत्यञ्चम् | = | प्रतीचः २ |
| प्रतीचा | मत्यग्भ्याम् | प्रत्यग्भिः ३ |

प्रतीचे इत्या०.

## उदञ्च् शब्द.

द्वितीया द्विवचनपर्यंत प्रत्यञ्चशब्दाप्रमाणे द्वितीयाबहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता अकाराला ईकारादेश

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| उदङ् | उदञ्चौ | उदञ्चः १ |
| उदञ्चम् | = | उदीचः २ |
| उदीचा | उदग्भ्याम् | उदग्भिः ३ |

उदीचे इत्या०

## सम्यञ्च् शब्द. (उदञ्चशब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सम्यङ् | सम्यञ्चौ | सम्यञ्चः १ |
| सम्यञ्चम् | = | समीचः २ |
| समीचा | सम्यग्भ्याम् | सम्यग्भिः ३ |

समीचे इत्या०.

## सध्र्यञ्च् शब्द (उदञ्च् शब्दाप्रमाणे.)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सध्र्यङ् | सध्र्यञ्चौ | सध्र्यञ्चः १ |
| सध्र्यञ्चम् | = | सध्रीचः २ |
| सध्रीचा | सध्र्यग्भ्या | सध्र्यग्भि. ३ |

सध्रीचे इत्या०.

## तिर्यञ्च् शब्द.

द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असतां तिरस् शब्दाला तिरि आदेश होत नाही.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| तिर्यङ् | तिर्यञ्चौ | तिर्यञ्चः | १ |
| तिर्यञ्चम् | = | तिरश्चः | २ |
| तिरश्चा | तिर्यग्भ्याम् | तिर्यग्भि· | ३ |

तिरश्चे इत्यादि०

## प्राञ्च् शब्द

पूजार्थी विद्यमान जो प्राञ्च् शब्द त्यास द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता त्याच्या नकाराचा लोप होत नाही हलादि विभक्ति पुढे असता नकाराला डकारादेश

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| प्राङ् | प्राञ्चौ | प्राञ्च· | १ |
| प्राञ्चम् | = | = | २ |
| प्राञ्चा | प्राङ्भ्याम् | प्राङ्भिः | ३ |
| प्राञ्चे | = | प्राङ्भ्यः | ४ |
| प्राञ्च· | = | = | ५ |
| = | प्राञ्चो· | प्राञ्चाम् | ६ |
| प्राञ्चि | = | प्राङ्क्षु, प्राङ्षु | ७ |

हे प्राङ् इ०

याप्रमाणे पूजार्थी प्रत्यङ्ङादिक शब्द.

**क्रुञ्च शब्द.** (प्राञ्च् शब्दाप्रमाणे.)

| | | | |
|---|---|---|---|
| क्रुङ् | क्रुञ्चौ | क्रुञ्चः | १ |
| क्रुञ्चम् | = | = | २ |
| क्रुञ्चा | क्रुङ्भ्याम् | क्रुङ्भिः | ३ |
| क्रुञ्चे | = | क्रुङ्भ्यः | ४ |

क्रुञ्चः इत्या०.

## पयोमुच् शब्द

प्रथमैकवचनी चकाराला कुत्वेकरून ककार, जश्त्वेकरून गकार विकल्पानेककार हलादि विभक्ति पुढे असता कुत्वेकरून ककार, आणि जश्त्वेंकरून गकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| पयोमुक्, पयोमुग् | पयोमुचौ | पयोमुचः | १ |
| पयोमुचम् | = | = | २ |
| पयोमुचा | पयोमुग्भ्याम् | पयोमुग्भिः | ३ |
| पयोमुचे | = | पयोमुग्भ्यः | ४ |
| पयोमुचः | = | = | ५ |
| = | पयोमुचोः | पयोमुचाम् | ६ |
| पयोमुचि | = | पयोमुक्षु | ७ |
| हे पयोमुक् इ० | | | |

## सुवृश्च् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी चकाराला षकार, सकारलोप, षकाराला जश्त्वेकरून डकार, आणि चर्त्वेकरून टकार. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता चकाराला षकार, सकारलोप आणि डकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुवृट्, सुवृड् | सुवृश्चौ | सुवृश्चः | १ |
| सुवृश्चम् | = | = | २ |
| सुवृश्चा | सुवृड्भ्याम् | [illegible] | ३ |
| सुवृश्चे इत्या०. | | | |

सुवृट्सु, सुवृट्त्सु ७

## महत् शब्द.

प्रथमेच्या एकवचनी नुमागम, दीर्घ, सुलोप, संयोगांतलोप द्वितीया द्विवचनपर्यंत नुमागम व दीर्घ तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढं असतां तकाराला दकार संबोधनैकवचनी दीर्घाभाव.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| महान् | महान्तौ | महान्तः | १ |
| महान्तम् | = | महतः | २ |
| महता | महद्भ्याम् | महद्भिः | ३ |
| महते | महद्भ्याम् | महद्भ्यः | ४ |
| महतः | = | = | ५ |
| = | महतोः | महताम् | ६ |
| महति | = | महत्सु | ७ |

हे महन् इ०

## धीमत्शब्द.

प्रथमैकवचनी उपधादीर्घ, नुमागम, सुलोप आणि संयोगांत लोप द्वितीयाद्विवचनपर्यंत नुमागम बाकीचे महत् शब्दाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| धीमान् | धीमन्तौ | धीमन्तः | १ |
| धीमन्तम् | = | धीमतः | २ |
| धीमता | धीमद्भ्याम् | धीमद्भिः | ३ |

धीमते इत्या०.

## गोमत्शब्द, (धीमत् शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| गोमान् | गोमन्तौ | गोमन्तः | १ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| गोमन्तम् | गोमन्तौ | गोमतः | २ |
| गोमता | गोमद्भ्याम् | गोमद्भिः | ३ |
| गोमते इत्या०. | | | |

भवत्शब्द (धीमत् शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| भवान् | भवन्तौ | भवन्तः | १ |
| भवन्तम् | = | भवतः | २ |
| भवता | भवद्भ्याम् | भवद्भिः | ३ |
| भवते इत्या० | | | |

भवत्शब्द, (शतृ प्रत्ययांत)

प्रथमेच्या एकवचनी उपधादीर्घ होत नाही बाकी धीमत्शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| भवन् | भवन्तौ | भवन्तः | १ |
| भवन्तम् | = | भवतः | २ |
| भवता इत्यादि. | | | |

ददत्शब्द (नुमागम नाही)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ददत्, ददद् | ददतौ | ददतः | १ |
| ददतम् | = | = | २ |
| ददता | ददद्भ्याम् | ददद्भिः | ३ |
| ददते इत्या०. | | | |

## जक्षत् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| जक्षन्, जक्षद् | जक्षतौ | जक्षतः | १ |
| जक्षतम् | = | = | २ |
| जक्षता | जक्षद्भ्याम् | जक्षद्भिः | ३ |

जक्षते इत्यादि०

याप्रमाणे जाग्रत्, दरिद्रत्, शासत्, चकासत्, दीव्यत्, वेव्यत् इत्यादि

## गुप् शब्द

प्रथमैकवचनी सुलोप. पकाराला बकार त्याला विकल्पेकरून पकार हलादि विभक्ति पुढे असता पकाराला बकार होतो.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| गुप्, गुब् | गुपौ | गुपः | १ |
| गुपम् | = | = | २ |
| गुपा | गुब्भ्याम् | गुब्भिः | ३ |

गुपे इत्यादि०.

## तादृश् शब्द

प्रथमैकवचनी सुलोप, शकाराला षकार, षकाराला जश्त्वकरून डकार, त्याला कुत्वकरून गकार. आणि गकाराला विकल्पेकरून ककार. हलादि विभक्ति पुढे असता शकाराला षकार, षकाराला डकार आणि डकाराला गकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| तादृक्, तादृग् | तादृशौ | तादृशः | १ |

| | | |
|---|---|---|
| तादृशम् | तादृशौ | तादृशः २ |
| तादृशा | तादृग्भ्याम् | तादृग्भिः ३ |
| तादृशे इत्या० | | |

## विश शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, शकाराला षकार, षकाराला डकार, चर्त्वे-करून विकल्पाने टकार हलादि विभक्ति पुढे असता शकाराला षकार, आणि षकाराला डकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| विट्, विड् | विशौ | विशः १ |
| विशम् | = | = २ |
| विशा | विड्भ्याम् | विड्भिः ३ |
| विशे इत्या० | | |

## नश् शब्द

प्रथमैकवचनीं कत्वपक्षी तादृग्शब्दाप्रमाण, षत्वपक्षी विश् शब्दाप्रमाण

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| नक्, नग्<br>नट्, नड् | नशौ | नशः १ |
| नशम् | = | = २ |
| नशा | नग्भ्याम्, नड्भ्याम् | नग्भिः, नड्भिः ३ |
| नशे इत्या० | | |

## घृतस्पृश् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी शकाराला गकार, गकाराला विकल्पेकरून ककार, बाकी तादृग्शब्दाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| घृतस्पृक्, घृतस्पृग् | घृतस्पृशौ | घृतस्पृशः १ |
| घृतस्पृशम् | = | = २ |
| घृतस्पृशा | घृतस्पृग्भ्याम् | घृतस्पृग्भिः ३ |
| घृतस्पृशे इत्या०. | | |

दधृष् शब्द (धृष्णोतीतिदधृष्)

जश्त्वेकरून डकार, नतर कुत्वेकरून गकार चर्त्वेंकरून ककार. बाकीचे तादृग्शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दधृक्, दधृग् | दधृषौ | दधृषः १ |
| दधृषम् | = | = २ |
| दधृषा | दधृग्भ्याम् | दधृग्भिः ३ |
| दधृषे इत्यादि०. | | |

रत्नमुष् शब्द.

षकाराला डकार, त्याला विकल्पाने टकार (रत्नानिमुष्णातीतिरत्नमुट्)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| रत्नमुट्, रत्नमुड् | रत्नमुषौ | रत्नमुषः १ |
| रत्नमुषम् | = | = २ |
| रत्नमुषा | रत्नमुड्भ्याम् | रत्नमुड्भिः ३ |
| रत्नमुषे इत्यादि० | | |

षष् शब्द, (नित्य बहुवचनात)

जस् व शस् यांचा लोप, षकाराला डकार, चर्त्वेकरून विकल्पाने टकार षष्ठीबहु· वचनी नुडागम, नकाराला ष्टुत्वेकरून णकार

षट्, षड् १
=,= २
षड्भिः ३
षड्भ्यः ४
= ५
षण्णाम् ६
षट्स, षट्त्सु ७

## पिपठिष् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप, उपधादीर्घ, रेफाला विसर्ग हलादि विभक्ति पुढे असता उपधादीर्घ. सप्तमीबहुवचनी विकल्पकरून विसर्ग, आणि षत्व.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| पिपठीः | पिपठिषौ | पिपठिषः | १ |
| पिपठिषम् | = | = | २ |
| पिपठिषा | पिपठीर्भ्याम् | पिपठीर्भिः | ३ |
| पिपठिषे | = | पिपठीर्भ्यः | ४ |
| पिपठिषः | = | = | ५ |
| = | पिपठिषोः | पिपठिषाम् | ६ |
| पिपठिषि | = | पिपठीःषु / पिपठीष्षु | ७ |

हे पिपठीः इत्या० स०.

## चिकीर्ष् शब्द

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| चिकीः | चिकीर्षौ | चिकीर्षः | १ |
| चिकीर्षम् | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| चिकीर्षा | चिकीर्भ्याम् | चिकीर्भिः ३ |
| चिकीर्षे इत्या०. | | |

## दोष् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी रुत्व विसर्ग; द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढें असतां विकल्पानें दोषन् आदेश; अकार लोप, नकाराला णकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दोः | दोषौ | दोषः १ |
| दोषम् | = | दोष्णः, दोषः २ |
| दोष्णा, दोषा | दोर्भ्याम्, दोषभ्याम् | दोर्भिः, दोषभिः ३ |
| दोष्णे, दोषे | =, = | दोर्भ्यः, दोषभ्य. ४ |
| दोष्णः, दोषः | =, = | =, = ५ |
| =, = | दोष्णोः, दोषो | दोष्णां, दोषां ६ |
| दोष्णि, दोषणि दोषे | =, = | दोःषु दोष्षु ७ |
| हे दोः इत्यादि० | | सं०. |

## विविक्ष् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, संयोगांतलोप, शकाराला षकार, षकाराला डकार, आणि डकाराला विकल्पेंकरून टकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| विविट्, विविड् | विविक्षौ | विविक्षः १ |
| विविक्षम् | = | = २ |
| विविक्षा | विविड्भ्याम् | विविड्भिः ३ |
| विविक्षे इत्यादि. | | |

## तक्ष् शब्द

सुलोप ककार लोप, षकाराला डकार, आणि डकाराला विकल्पानें टकार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| तट्, तड् | तक्षौ | तक्षः | १ |
| तक्षम्. | = | = | २ |
| तक्षा | तड्भ्याम् इत्यादि | | |

## गोरक्ष् शब्द (तक्ष् शब्दाप्रमाणें)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| गोरट्, गोरड् | गोरक्षौ | गोरक्षः | १ |
| गोरक्षम् | = | = | २ |
| गोरक्षा | गोरड्भ्याम् | गोरड्भिः | ३ |
| गोरक्षे इत्यादि | | | |

## सुपिस् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप आणि उपधादीर्घ ( सुष्ठुपेसतीतिसुपीः, पिस् गतौ )

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सुपीः | सुपिसौ | सुपिसः | १ |
| सुपिसम् | = | = | २ |
| सुपिसा | सुपीर्भ्याम् | सुपीर्भिः | ३ |
| सुपिसे इत्यादि | | | |
| | | सुपीःषु<br>सुपीष्षु | ७ |

याप्रमाणेंमुतूः शब्द ( तुस् खंडने )

## विद्वस् शब्द

प्रथमैकवचनी नुमागम, उपधादीर्घ, सुलोप, संयोगांतलोप. द्वितीया द्विवचनपर्यंत नुमागम व उपधादीर्घ द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढे असता वकाराला उकार, पूर्वरूप आणि षत्व. हलादि विभक्ति पुढे असता सकाराला दकार. संबोधनाच्या एकवचनी उपधादीर्घ होत नाही.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| विद्वान् | विद्वांसौ | विद्वांसः | १ |
| विद्वांसम् | = | विदुषः | २ |
| विदुषा | विद्वद्भ्याम् | विद्वद्भिः | ३ |
| विदुषे | = | विद्वद्भ्यः | ४ |
| विदुषः | = | = | ५ |
| = | विदुषोः | विदुषाम् | ६ |
| विदुषि | = | विद्वत्सु | ७ |
| हे विद्वन् इ० | | | स० |

## सेदिवस् शब्द (विद्वत् शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| सेदिवान् | सेदिवांसौ | सेदिवांसः | १ |
| सेदिवांसम् | | सेदुषः | २ |
| सेदुषा | सेदिवद्भ्याम् | सेदिवद्भिः | ३ |
| सेदषे इत्यादि. | | | |

याप्रमाणें तस्थिवान् जग्मिवान् इत्यादि शब्द.

| | | |
|---|---|---|
| चिकीर्षा | चिकीर्भ्याम् | चिकीर्भिः ३ |

चिकीर्षे इत्या०.

## दोष् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी रुत्व विसर्ग; द्वितीया बहुवचनादि अजादि विभक्ति पुढें असतां विकल्पानें दोषन् आदेश; अकार लोप, नकाराला णकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दोः | दोषौ | दोषः १ |
| दोषम् | = | दोष्णः, दोषः २ |
| दोष्णा, दोषा | दोर्भ्याम्, दोषभ्याम् | दोर्भिः, दोषभिः ३ |
| दोष्णे, दोषे | =, = | दोर्भ्यः, दोषभ्यः ४ |
| दोष्णः, दोषः | =, = | =, = ५ |
| =, = | दोष्णोः, दोषोः | दोष्णां, दोषां ६ |
| दोष्णि, दोषणि, दोषे | =, = | दोःषु, दोष्षु ७ |
| हे दोः इत्यादि० | | सं०. |

## विविक्ष् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, संयोगांतलोप, शकाराला षकार, षकाराला डकार, आणि डकाराला विकल्पेंकरून टकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| विविट्, विविड् | विविक्षौ | विविक्षः १ |
| विविक्षम् | = | = २ |
| विविक्षा | विविड्भ्याम् | विविड्भिः ३ |

विविक्षे इत्यादि.

| ए० | द्वि० | व० | |
|---|---|---|---|
| पुमान् | पुमांसौ | पुमांसः | १ |
| पुमांसम् | = | पुंसः | २ |
| पुंसा | पुंभ्याम् | पुंभिः | ३ |
| पुंसे | = | पुंभ्यः | ४ |
| पुंसः | = | = | ५ |
| = | पुंसोः | पुंसाम् | ६ |
| पुंसि | = | पुंसु | ७ |

हे पुमन् इत्यादि.

## उशनस् शब्द

सकाराला अनङादेश, उपधादीर्घ, सुलोप, नकारलोप. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता रुत्व, गुणादेश संबोधनैकवचनी विकल्पाने अनङादेश, नलोप, व उपधादीर्घ नाही

| ए० | द्वि० | व० | |
|---|---|---|---|
| उशना | उशनसौ | उशनसः | १ |
| उशनसम् | = | = | २ |
| उशनसा | उशनोभ्याम् | उशनोभिः | ३ |
| उशनसे | = | उशनोभ्यः | ४ |
| उशनसः | = | = | ५ |
| | उशनसोः | उशनसाम् | ६ |
| उशनसि | = | उशनःसु | ७ |
| हे उशनन्, हे उशन, हे उशनः | | सं०. | |

## अनेहस् शब्द. (उशनस् शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| अनेहा | अनेहसौ | अनेहस १ |
| अनेहसम् | = | = २ |
| अनेहसा | अनेहोभ्याम् | अनेहोभि: ३ |
| अनेहसे इत्यादि० | | |
| हे अनेहः | | |

## वेधस् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी उपधादीर्घ, सुलोप, रुत्व, विसर्ग बाकी अनेहस् शब्दाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| वेधा: | वेधसौ | वेधसः १ |
| वेधसम् | = | = २ |
| वेधसा | वेधोभ्याम् | वेधोभिः ३ |
| वेधसे | = | वेधोभ्य: ४ |
| हे वेधः इत्या० | | स० |

## सुवस् शब्द

(सुष्टुवस्ते सुवः) उपधादीर्घ होत नाही रुत्व विसर्ग बाकी वेधस्शब्दाप्रमाणे

| | | |
|---|---|---|
| सुवः | सुवसौ | सुवस: १ |
| सुवसम् | = | = २ |
| सुवसा | सुवोभ्याम् | सुवोभिः ३ |
| सुवसे इत्या०. | | |

याप्रमाणे पिंडग्लस् अथवा पिंडग्रस्. (ग्रसु ग्लसु अदने.)

## अदस् शब्द.

प्रथमेच्या एकवचनी अंत्यवर्णास औकार, दकाराला सकार, वृद्धि आणि सुलोप द्विवचनी अंत्यवर्णास अत्व, पररूप, वृद्धि, दकाराला मकार, औकाराला ऊकार बहुवचनी अत्व, जश्‌च्छानी शी आदेश, गुण, एकाराच्या स्थानी ईकार, दकाराला मकार. द्विती० एक० अत्व, पररूप, दकाराला मकार अकाराला उकार. द्विवचन प्रथमाद्विवचनाप्रमाणे द्विती. बहु अत्व, पररूप, पूर्वसवर्ण, सकाराला नकार, दकाराला मकार, आकाराला ऊकार तृ ए. अत्व, पररूप, मत्व उत्व आणि नादेश द्विवचनी अत्व, पररूप, दीर्घ, मत्व, ऊत्व याचप्रमाणं चतुर्थी व पचमी याच्या द्विवचनाची कार्ये तृती बहु. अत्व पररूप, दीर्घ, मत्व आणि ईत्व चतु. एक अत्व, पररूप स्मै आदेश, मत्व, उत्व, आणि षत्व बहु अत्व, पररूप, एत्व ईत्व, मत्व, याप्रमाणे पचमी बहुवचन. पच. ए. स्मात् आदेश बाकी पूर्वीप्रमाणे षष्ठी एक अत्व, पररूप, स्य आदेश, मत्व, उत्व आणि षत्व द्वि अत्व, पररूप अकाराला एकारादेश, अयादेश, मत्व, ऊत्व, रुत्व आणि विसर्ग बहुवचनी सुडागम, एत्व, मत्व, इत्व आणि षत्व सप्त. ए स्मिन् आदेश, इतर कार्ये वरच्याप्रमाणे, द्विवचन षष्ठीच्या द्विवचनाप्र बहुवचन सुपाच्या सकारास षत्व इतर कार्ये वरच्याप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| असौ | अमू | अमी | १ |
| अमुम् | = | अमून् | २ |
| अमुना | अमूभ्याम् | अमीभिः | ३ |
| अमुष्मै | = | अमीभ्यः | ४ |
| अमुष्मात् | = | = | ५ |
| अमुष्य | अमुयोः | अमीषां | ६ |
| अमुष्मिन् | अमुयोः | अमीषु | ७ |

संबोधन नाही.

**हलंत लिंगी शब्द समाप्त.**

# हलंत स्त्रीलिंगी शब्द.

## हकारांत शब्द

### उपानह् शब्द.

प्रथमैकवचनी सुलोप, हकाराला धकार, धकाराला दकार, आणि दकाराला विकल्पेकरून तकार, तृतीया हलादि विभक्ति पुढे असता हकाराला धकार, आणि धकाराला दकार. सप्तमी बहुवचनी दकाराला तकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| उपानद्, उपानत् | उपानहौ | उपानहः | १ |
| उपानहम् | = | = | २ |
| उपानहा | उपानद्भ्याम् | उपानद्भिः | ३ |
| उपानहे | = | उपानद्भ्यः | ४ |
| उपानहः | = | = | ५ |
| = | उपानहोः | उपानहाम् | ६ |
| उपानहि | = | उपानत्सु | ७. |
| हे उपानत्,–द् इत्यादि | | सं०. | |

### उष्णिह् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, हकाराला घकार, घकाराला गकार, आणि गकाराला विकल्पाने ककार हलादि विभक्ति पुढे असता हकाराला घकार, आणि घकाराला गकार सप्तमी बहुवचनी गकाराला ककार आणि सकाराला षकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| उष्णिक्, उष्णिग् | उष्णिहौ | उष्णिहः | १ |
| उष्णिहम् | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| उष्णिहा | उष्णिग्भ्याम् | उष्णिग्भिः ३ |
| उष्णिहे | = | उष्णिग्भ्यः ४ |
| उष्णिहः | = | = ५ |
| = | उष्णिहोः | उष्णिहा ६ |
| उष्णिहि | = | उष्णिक्षु ७ |

हे उष्णिक्, हे उष्णिग् इत्यादि पुल्लिंगी शब्दाप्रमाणे

## दिव् शब्द

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| द्यौः | दिवौ | दिवः १ |
| दिवम् | = | = २ |
| दिवा | द्युभ्याम् | द्युभिः ३ |
| दिवे | = | द्युभ्यः ४ |
| दिवः | = | = ५ |
| = | दिवोः | दिवाम् ६ |
| दिवि | = | द्युषु ७ |

## गिर् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, उपधादीर्घ. रेफाला विसर्ग तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता उपधादीर्घ

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| गीः | गिरौ | गिरः १ |
| गिरम् | = | = २ |
| गिरा | गीर्भ्याम् | गीर्भिः ३ |

| | | |
|---|---|---|
| गिरे | गीर्भ्याम् | गीर्भ्यः ४ |
| गिरः | = | = ५ |
| = | गिरोः | गिराम् ६ |
| गिरि | = | गीर्षु ७ |
| हे गीः इत्यादि | | स०. |

## पुर् शब्द (गीर्शब्दाप्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पूः | पुरौ | पुरः १ |
| पुरम् | = | = २ |
| पुरा | पूर्भ्याम् | पूर्भिः ३ |
| पुरे इत्यादि | | |

## चतुर् शब्द नित्य बहुवचनांत

सर्वत्र चतस आदेश बाकी तिसशब्दाप्रमाणे.

चतस्रः १
= २
चतसृभिः ३
चतसृभ्यः ४
= ५
चतसृणाम् ६
चतसृषु ७

## किम् शब्द

विभक्ति पुढे असता कादेश, बाकी सर्व शब्दाप्रमाण

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| का | के | काः | १ |
| काम् | = | = | २ |
| कया | काभ्याम् | काभिः | ३ |
| कस्यै | = | काभ्यः | ४ |
| कस्याः | = | = | ५ |
| = | कयोः | कासाम् | ६ |
| कस्याम | = | कास | ७ |

## इदम् शब्द.

प्रथमैकवचनी दकाराला यकार, सुलोप. द्विवचनादिक पुढे असता दकाराला मकारादेश पुल्लिंगीशब्दाप्रमाणे एनादेश

| | | | |
|---|---|---|---|
| इयम् | इमे | इमाः | १ |
| इमाम्, एनाम् | इमे, एने | इमाः, एनाः | २ |
| अनया, एनया | आभ्याम् | आभिः | ३ |
| अस्यै | = | आभ्यः | ४ |
| अस्याः | = | = | ५ |
| = | अनयोः,एनयोः | आसाम् | ६ |
| अस्याम् | =,= | आसु | ७ |

संबोधन नाही.

## स्रज् शब्द.

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप जकाराला गकार, आणि गकाराला विकल्पाने ककार हलादि विभक्ति पुढे असता जकाराला गकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| स्रक्; स्रग् | स्रजौ | स्रज | १ |
| स्रजम् | = | = | २ |
| स्रजा | स्रग्भ्याम् | स्रग्भिः | ३ |
| स्रजे | = | स्रग्भ्यः | ४ |
| स्रजः | = | = | ५ |
| = | स्रजो | स्रजाम् | ६ |
| स्रजि | = | स्रक्षु | ७ |

## त्यदादि शब्द

अत्व, पररूप, टाप्, सुलोप इ० कार्ये सर्वाशब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| स्या | त्ये | त्याः | १ |

## त्याप्रमाणेच तद् शब्द

| | | | |
|---|---|---|---|
| सा | ते | ताः | १ |
| ताम् | = | = | २ |
| तया | ताभ्याम् | ताभिः | ३ |
| तस्यै | = | ताभ्यः | ४ |
| तस्याः | = | = | ५ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| तस्याः | तयोः | तासाम् | ६ |
| तस्याम् | = | तासु | ७ |

### याप्रमाणेच यद् शब्द

| | | | |
|---|---|---|---|
| या | ये | याः | १ |
| याम् | = | = | २ |
| यया | याभ्याम् | याभिः | ३ |

यस्यै इत्या०

### एतद् शब्द.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| एषा | एते | एताः | १ |
| एताम्, एनाम् | =, एने | =, एनाः | २ |
| एतया, एनया | एताभ्याम् | एताभिः | ३ |
| एतस्यै | = | एताभ्यः | ४ |
| एतस्याः | = | = | ५ |
| = | एतयोः, एनयोः | एतासाम् | ६ |
| एतस्याम् | =, = | एतासु | ७ |

### चकारांत वाक्शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, चकाराला ककार, ककाराला गकार, आ गकाराला विकल्पाने ककार. हलादि विभक्ति पुढे असता चकाराला क॰ आणि ककाराला गकार

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| वाक्, वाग् | वाचौ | वाचः | १ |
| वाचम् | = | = | २ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| वाचा | वाग्भ्याम् | वाग्भिः | ३ |
| वाचे | = | वाग्भ्यः | ४ |
| वाचः | = | = | ५ |
| = | वाचोः | वाचाम् | ६ |
| वाचि | = | वाक्षु | ७ |
| हे वाक्, वाग् इत्यादि | | स० | |

## अप्शब्द, नित्य बहुवचनांत

प्रथमा बहुवचनीं उपधादीर्घ भादि विभक्ति पुढें असतां पकाराला तकार, आणि तकाराचा दकार

आपः १

अपः २

अद्भिः ३

अद्भ्यः ४

= ५

अपाम् ६

अप्सु ७

हे आपः स०

## शकारांत दिक् शब्द

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| दिक्, दिग् | दिशौ | दिशः | १ |
| दिशम् | = | = | २ |

| | | |
|---|---|---|
| दिशा | दिग्भ्याम् | दिग्भिः ३ |
| दिशे इत्यादि | | |
| दिशि | दिशोः | दिक्षु ७ |

## दृश् शब्द ( दिक् शब्दाप्रमाणं. )

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दृक्, दृग् | दृशौ | दृशः १ |
| दृशम् | = | = २ |
| दृशा | दृग्भ्याम् | दृग्भिः ३ |
| दृशे | = | दृग्भ्यः ४ |
| दृशः | = | = ५ |
| = | दृशोः | दृशाम् ६ |
| दृशि | = | दृक्षु ७ |
| हे दृक् इत्यादि | | स० |

## त्विष् शब्द.

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप षकागला डकार, डकागला विकल्पा टकार हलादि विभक्ति पुढे असता षकागला डकार.

| | | |
|---|---|---|
| त्विट्, त्विड् | त्विषौ | त्विषः १ |
| त्विषम् | = | = २ |
| त्विषा | त्विड्भ्याम् | त्विड्भिः ३ |
| त्विषे | = | त्विड्भ्यः ४ |
| त्विषः | = | = ५ |

| | | |
|---|---|---|
| त्विषः | त्विषोः | त्विषाम् ६ |
| त्विषि | = | त्विट्सु, त्विट्त्सु ७ |
| हे त्विट्, हे त्विड् इ० | | स० |

## सजुष् शब्द ( सह जुषते इति सजू )

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, रुत्व, उपधादीर्घ विसर्ग हलादि विभक्ति पुढे असता षकाराला रेफ आणि उपधादीर्घ सप्तमी बहुवचनी रेफाला विसर्ग

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सजूः | सजुषौ | सजुषः १ |
| सजुषम् | = | = २ |
| सजुषा | सजूर्भ्याम् | सजूर्भिः ३ |
| सजुषे | = | सजूर्भ्यः ४ |
| सजुषः | = | = ५ |
| = | सजुषोः | सजुषाम् ६ |
| सजुषि | = | सजूष्षु, सजूःषु ७ |
| हे सजूः इ० | | स० |

## आशिष् शब्द

पिपठिष्शब्दाप्रमाणें कार्ये होतात.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| आशीः | आशिषौ | आशिषः १ |
| आशिषम् | = | = २ |

| | | |
|---|---|---|
| आशिषा | आशीर्भ्या | आशीर्भिः ३ |
| आशिषे | = | आशीर्भ्यः ४ |
| आशिषः | = | = ५ |
| = | आशिषोः | आशिषा ६ |
| आशिषि | = | आशीष्षु / अशीःषु ७ |
| हे आशीः इ० | | स० |

## अदस् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी औकारांता देश, दकाराला सकार, आणि सुलोप द्वि० अत्व, टाप्, औडाच्या स्थानी शीआदेश, गुण, उत्व, मत्व बहु० अत्व, पररूप, टाप्, पूर्वसवर्ण, ऊत्व, मत्व आणि रुत्व, विसर्ग द्विती० एक० अत्व, टाप्, पूर्वरूप, ऊत्व, आणि मत्व तृती० एक० अत्व, पररूप, टाप् एकारादेश, अयादेश, उत्व, मत्व द्विव० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व बहुवचनी हीच कार्ये. रुत्व विसर्ग एवढा विशेष चतु० ए० अत्व, पररूप, टाप्, स्याडागम, वृद्धि, ऱ्हस्वत्व, उत्व, मत्व, आणि षत्व. च० ब० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व, रुत्व, विसर्ग पंच० एक० अत्व, पररूप, टाप्, स्याडागम, ऱ्हस्वत्व उत्व, मत्व, षत्व, रुत्व, विसर्ग. षष्ठीद्वि० अत्व, पररूप, टाप्, एकारादेश, अयादेश, उत्व, मत्व, रुत्व, विसर्ग. ष० ब० अत्व, पररूप, टाप्, आम् प्रत्ययास सुडागम, ऊत्व, मत्व आणि षत्व. सप्त० एक० अत्व, पररूप, टाप्, ङीच्या स्थानी आमादेश, स्याडागम, ऱ्हस्वत्व, उत्व आणि मत्व सप्त० बहु० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व, आणि सुपाच्या सकाराला षत्व

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| असौ | अमू | अमूः १ |
| अमूम् | = | = २ |

| | | |
|---|---|---|
| दिशा | दिग्भ्याम् | दिग्भिः ३ |
| दिशे इत्यादि | | |
| दिशि | दिशोः | दिक्षु ७ |

## दृश्‌शब्द ( दिक् शब्दाप्रमाणं. )

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दृक्, दृग् | दृशौ | दृशः १ |
| दृशम् | = | = २ |
| दृशा | दृग्भ्याम् | दृग्भिः ३ |
| दृशे | = | दृग्भ्यः ४ |
| दृशः | = | = ५ |
| = | दृशोः | दृशाम् ६ |
| दृशि | = | दृक्षु ७ |
| हे दृक् इत्यादि | | स० |

## त्विष् शब्द.

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप षकागला डकार, डकागला विकल्पा‍ टकार हलादि विभक्ति पुढे असता षकागला डकार.

| | | |
|---|---|---|
| त्विट्, त्विड् | त्विषौ | त्विषः १ |
| त्विषम् | = | = २ |
| त्विषा | त्विड्भ्याम् | त्विड्भिः ३ |
| त्विषे | = | त्विड्भ्यः ४ |
| त्विषः | = | = ५ |

| | | |
|---|---|---|
| त्विषः | त्विषोः | त्विषाम् ६ |
| त्विषि | = | त्विट्सु, त्विट्त्सु ७ |
| हे त्विट्, हे त्विड् इ० | | स० |

**सजुष् शब्द** ( सह जुषते इति सजू )

प्रथमेच्या एकवचनी सुलोप, रुत्व, उपधादीर्घ विसर्ग हलादि विभक्ति पुढे असता षकाराला रेफ आणि उपधादीर्घ सप्तमी बहुवचनी रेफाला विसर्ग

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सजूः | सजुषौ | सजुषः १ |
| सजुषम् | = | = २ |
| सजुषा | सजूर्भ्याम् | सजूर्भिः ३ |
| सजुषे | = | सजूर्भ्यः ४ |
| सजुषः | = | = ५ |
| = | सजुषोः | सजुषाम् ६ |
| सजुषि | = | सजूष्षु, सजूःषु ७ |
| हे सजूः इ० | | स० |

**आशिष् शब्द**

पिपठिष्शब्दाप्रमाणें कार्यें होतात.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| आशीः | आशिषौ | आशिषः १ |
| आशिषम् | = | = २ |

| | | | |
|---|---|---|---|
| आशिषा | आशीर्भ्या | आशीर्भिः | ३ |
| आशिषे | = | आशीर्भ्यः | ४ |
| आशिषः | = | = | ५ |
| = | आशिषोः | आशिषा | ६ |
| आशिषि | = | आशीष्षु<br>अशीःषु | ७ |
| हे आशीः इ० | | स० | |

## अदस् शब्द

प्रथमेच्या एकवचनी औकारांता देश, दकाराला सकार, आणि सुलोप द्वि० अत्व, टाप्, औडाच्या स्थानी शीआदेश, गुण, उत्व, मत्व बहु० अत्व, पररूप, टाप्, पूर्वसवर्ण, ऊत्व, मत्व आणि रुत्व, विसर्ग द्विती० एक० अत्व, टाप्, पूर्वरूप, ऊत्व, आणि मत्व तृती० एक० अत्व, पररूप, टाप् एकारादेश, अयादेश, उत्व, मत्व द्वि० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व बहुवचनी हीच कार्ये. रुत्व विसर्ग एवढा विशेष चतु० ए० अत्व, पररूप, टाप्, स्याडागम, वृद्धि, ऱ्हस्वत्व, उत्व, मत्व, आणि षत्व. च० ब० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व, रुत्व, विसर्ग पंच० एक० अत्व, पररूप, टाप्, स्याडागम, ऱ्हस्वत्व उत्व, मत्व, षत्व, रुत्व, विसर्ग. षष्ठीद्वि० अत्व, पररूप, टाप्, एकारादेश, अयादेश, उत्व, मत्व, रुत्व, विसर्ग. ष० ब० अत्व, पररूप, टाप्, आम् प्रत्ययास सुडागम, ऊत्व, मत्व आणि षत्व. सप्त० एक० अत्व, पररूप, टाप्, ङीच्या स्थानी आमादेश, स्याडागम, ऱ्हस्वत्व, उत्व आणि मत्व सप्त० बहु० अत्व, पररूप, टाप्, ऊत्व, मत्व, आणि सुपाच्या सकाराला षत्व

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| असौ | अमू | अमूः | १ |
| अमुम् | = | = | २ |

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ब्रह्म | ब्रह्मणी | ब्रह्माणि | १ |
| = | = | = | २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

हे ब्रह्मन्, हे ब्रह्म इ० सं०

## अहन् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी सुँ व अम् याचा लुक् नकाराला रेफ, आणि रेफाला विसर्ग प्रथमा व द्वितीया याच्या द्विवचनी विकल्पाने अकारलोप तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता नकाराला रु आदेश, आणि रूला उकारादेश व गुणादेश सप्तमीच्या एकवचनी विकल्पाने अकार लोप

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| अहः | अन्ही,अहनी | अहानि | १ |
| = | =,= | = | २ |
| अन्हा | अहोभ्या | अहोभिः | ३ |
| अन्हे | = | अहोभ्यः | ४ |
| अन्हः | = | = | ५ |
| = | अन्होः | अन्हाम् | ६ |
| अन्हि,अहनि | = | अहःसु | ७ |
| हे अहः इत्या० | | स० | |

## दडिन् शब्द

ब्रह्म. शब्दाप्रमाणे

| | | | |
|---|---|---|---|
| दांडि | दडिनी | दडीनि | १ |
| = | = | = | २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणें.

## स्रग्विन् शब्द

दण्डिन् शब्दाप्रमाणे.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| स्रग्वि | स्रग्विणी | स्रग्वीणि | १ |
| = | = | = | २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

## वाग्मिन् शब्द.

दंडिन्शब्दाप्रमाण.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| वाग्मि | वाग्मिनी | वाग्मीनि | १ |
| = | = | = | |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

## बहुवृत्रहन्शब्द.

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी सु व अम् याचा लुक् आणि नकारलोप

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| बहुवृत्रह | बहुवृत्रघ्नी | बहुवृत्रहाणि | १ |
| = | = | = | २ |
| बहुवृत्रघ्ना | बहुवृत्रहभ्याम् | बहुवृत्रहभि | ३ |

बहुवृत्रघ्ने इत्या०.

याप्रमाणे बहुपूषाणि, बव्हर्यमाणि

## असृज् शब्द.

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनीं सु व अम् यांचा लुक् जकाराला

कुत्वें करून गकार आणि गकाराला विकल्पें करून ककार. द्वितीया बहुवचनादि विभक्ति पुढे असता विकल्प करून असन् आदेश

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| असृक्, असृग् | असृजी | असृञ्जि | १ |
| = | = | असानि<br>असृञ्जि | २ |
| असृजा<br>अस्ना | असृग्भ्याम्<br>असभ्याम् | असृग्भिः<br>असभिः | ३ |
| असृजे, अस्ने | = | असृग्भ्यः, असभ्यः | ४ |
| असृजः, अस्नः | = | =, = | ५ |
| =,= | असृजोः, अस्नोः | असृजा, अस्ना | ६ |
| असृजि, अस्नि,<br>असनि | =,= | असृक्षु | ७ |
| हे असृक् इ०. | | | |

## ऊर्ज् शब्द

प्रथमा व द्वितीया यांच्या एकवचनी सु व अम् याचा लुक्, जकाराला गकार गकाराला विकल्पाने ककार.

| ए० | द्वि० | ब० | |
|---|---|---|---|
| ऊर्क्, ऊर्ग् | ऊर्जी | ऊर्ञ्जि | १ |
| =,= | = | = | २ |
| ऊर्जा | ऊर्ग्भ्याम् | ऊर्ग्भिः | ३ |
| ऊर्जे | = | ऊर्ग्भ्यः | ४ |
| ऊर्जः | = | = | ५ |

| | | |
|---|---|---|
| ऊर्जः | ऊर्जो | ऊर्जाम् ६ |
| ऊर्जि | = | ऊर्क्षु ७ |
| हे ऊर्क् इ० | | स० |

### दकारांत त्यदादि शब्द

सु आणि अम् याचा लुक्

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| त्यद्, त्यत् | त्ये | त्यानि १ |
| =,= | = | = २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

| | | |
|---|---|---|
| तद्, तत् | ते | तानि १ |
| =,= | = | = २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे.

| | | |
|---|---|---|
| यद्, यत् | ये | यानि १ |
| =, = | = | = २ |
| एतद् एतत् | एते | एतानि १ |
| =, एनत् | =, एने | =, एनानि २ |

बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

### बेभिद् शब्द

सु व अम् याचा लुक्, दकाराला विकल्पकरून तकार, बहुवचनी नुमा गम होत नाही

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| भेभिद्, बेभित् | बेभिदी | बेभिदि १ |
| =, = | = | = २ |

बेभिदा इत्यादि. पुल्लिंगाप्रमाणे (याप्रमाणे चेच्छिद् शब्द)

### गवाच् शब्द.

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी अच् धातूचा पूजा असा अर्थ धरा-

शक्ता, शकता इत्यादि यकृत् शब्दाप्रमाणे

## ददत् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी विकल्पेकरून नुमागम

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| ददत् | ददती | ( |
| = | = | = |

ददता इत्यादि बाकी पुल्लिंगाप्रमाणें

## तुदत् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या द्विवचनामध्ये विकल्पेकरून नुमा

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| तुदत् | तुदन्ती, तुदती | तुद[illegible] |
| = | =,= | = |

बाकी ददत् शब्दाप्रमाणे

## भात् शब्द ( तुदत् शब्दा प्रमाणे )

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| भात् | भान्ती, भाती | भान्ति १ |
| = | =,= | = २ |

भाता इत्यादि०

## पचत् शब्द.

व द्वितीया याच्या द्विवचनी नित्य नुमागम.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पचत् | पचन्ती | पचन्ति १ |
| = | = | = २ |

पचता इत्यादि०

दीव्यत् ( शब्द पचत् शब्दाप्रमाण )

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दीव्यत् | दीव्यन्ती | दीव्यन्ति १ |
| = | = | = २ |

दीव्यता इत्यादि०

स्वप् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी पकाराला अदेश करून वकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| स्वव्, स्वप् | स्वपी | स्वाम्पि, स्वम्पि १ |
| =,= | = | =,= २ |
| स्वपा | स्वद्भ्याम् | स्वाद्भिः ३ |

स्वपे इत्यादि०

धनुष् शब्द

सु व अम् याचा लुक्, व रुत्व विसर्ग प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी धादीर्घ. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता पकाराला रेफादेश

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| धनुः | धनुषी | धनूंषि १ |
| = | = | = २ |
| धनुषा | धनुर्भ्याम् | धनुर्भिः ३ |

| | | |
|---|---|---|
| धनुषे | = | धनुर्भ्यः ४ |
| धनुषः | = | = ५ |
| | धनुषोः | धनुषाम् ६ |
| धनुषि | धनुषोः | धनुःषु<br>धनुष्षु ७ |
| हे धनुः इ० | = | सं० |

याप्रमाणे चक्षुः, हविः, वपुः, इत्यादि शब्द जाणावे.

## पिपठिष् शब्दः

सु व अम् याचा लुक् षकाराला रुत्व दीर्घ आदेश रेफाला विसर्ग । लादि विभक्ति पुढें असता षकाराला रेफादेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पिपठीः | पिपठिषी | पिपठिंषि १ |
| = | = | = २ |
| पिपठिषा | पिपठीर्भ्याम् इत्यादि. | |

## पयस् शब्द.

सु व अम् याचा लुक्, सकाराला रुत्व व विसर्ग प्रथमा व द्वितीया यां बहुवचनी नुमागम व उपधादीर्घ. हलादि विभक्ति पुढें असता सकार रु आदेश, रूला उकारादेश व गुणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पयः | पयसी | पयांसि १ |
| | | = २ |
| पयसा | पयोभ्याम् | पयोभिः ३ |
| पयसे | = | पयोभ्यः ४ |
| पयसः | = | = ५ |

शक्ता, शकता इत्यादि यकृत् शब्दाप्रमाणे

## ददत् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी विकल्पेकरून नुमागम

| ए० | द्वि० | ब० |
| --- | --- | --- |
| ददत् | ददती | ८ |
| = | = | = |

ददता इत्यादि बाकी पुल्लिंगाप्रमाणें

## तुदत् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या द्विवचनामध्ये विकल्पेकरून नुमा

| ए० | द्वि० | ब० |
| --- | --- | --- |
| तुदत् | तुदन्ती, तुदती | तुद[illegible] |
| = | =,= | = |

बाकी ददत् शब्दाप्रमाणे

## भात् शब्द (तुदत् शब्दा प्रमाणे)

| ए० | द्वि० | ब० |
| --- | --- | --- |
| भात् | भान्ती, भाती | भान्ति १ |
| = | =,= | = २ |

भाता इत्यादि०

## पचत् शब्द.

व द्वितीया याच्या द्विवचनी नित्य नुमागम.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पचत् | पचन्ती | पचन्ति १ |
| = | = | = २ |
| पचता इत्यादि० | | |

दीव्यत् ( शब्द पचत् शब्दाप्रमाण )

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| दीव्यत् | दीव्यन्ती | दीव्यन्ति १ |
| = | = | = २ |
| दीव्यता इत्यादि० | | |

## स्वप् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी पकाराला [illegible]करून वकार

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| स्वब्, स्वप् | स्वपी | स्वाम्पि, स्वम्पि १ |
| =,= | = | =,= २ |
| स्वपा | स्वद्भ्याम् | स्वाद्भिः ३ |
| स्वपे इत्यादि० | | |

## धनुष् शब्द

सु व अम् याचा लुक्, व रुत्व विसर्ग प्रथमा व द्वितीया याच्या बहुवचनी उपधादीर्घ. तृतीयादि हलादि विभक्ति पुढे असता षकाराला रेफादेश

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| धनुः | धनुषी | धनूंषि १ |
| = | = | = २ |
| धनुषा | धनुर्भ्याम् | धनुर्भिः ३ |

| | | |
|---|---|---|
| धनुषे | = | धनुर्भ्यः ४ |
| धनुषः | = | = ५ |
| | धनुषोः | धनुषाम् ६ |
| धनुषि | धनुषोः | धनुःषु<br>धनुष्षु ७ |
| हे धनुः इ० | = | सं० |

याप्रमाणे चक्षुः, हविः, वपुः, इत्यादि शब्द जाणावे.

## पिपठिष् शब्दः

सु व अम् याचा लुक् षकाराला रुत्व दीर्घ आदेश रेफाला विसर्ग। लादि विभक्ति पुढे असता षकाराला रेफादेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पिपठीः | पिपठिषौ | पिपठिषि १ |
| = | = | = २ |
| पिपठिषा | पिपठीर्भ्याम् इत्यादि. | |

## पयस् शब्द.

सु व अम् याचा लुक्, सकाराला रुत्व व विसर्ग प्रथमा व द्वितीया यां बहुवचनी नुमागम व उपधादीर्घ. हलादि विभक्ति पुढे असता सकार रु आदेश, रूला उकारादेश व गुणादेश.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| पयः | पयसी | पयांसि १ |
| | | = २ |
| पयसा | पयोभ्याम् | पयोभिः ३ |
| पयसे | = | पयोभ्यः ४ |
| पयसः | = | = ५ |

| | | |
|---|---|---|
| | पयसोः | पयसाम् ६ |
| पयासि | = | पयस्सु ७ |

हे पयः इत्यादि०

## सुपुमूस् शब्द

प्रथमा व द्वितीया याच्या एकवचनी सु व अम् याचा लुक् सयोगात लोप.

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| सुपुम् | सुपुंसी | सुपुमांसि १ |
| = | = | — २ |
| सुपुमा | सुपुभ्याम् | सुपुभिः ३ |
| सुपुम इत्यादि | | स० |

## अदस् शब्द

प्रथमेकवचनी सुप्रत्ययाचा लोप, रुत्व आणि विसर्ग द्विवचनी अत्व, रूप, शी आदेश, गुण, ऊत्व आणि मत्व बहु व० जस् प्रत्ययाच्या स्थानी आदेश, अत्व, पररूप, नुमागम, दीर्घ, ऊत्व आणि मत्व याप्रमाणे तीया बाकी पुल्लिंगाप्रमाणे

| ए० | द्वि० | ब० |
|---|---|---|
| अदः | अमू | अमूनि १ |
| = | = | = २ |

बाकी पुल्लिंगा प्रमाणे.

### हलंत नपुंसकलिंग समाप्त

## सुबंतप्रकाश समाप्त.